

16+

Мне
Загібелька
лепш Парыжа
стар. 4

Кавалі
лепшай
долі
стар. 11

Адна
з дырэктарскага
грона
стар. 14

Космас беларускай навукі

Фота Кастуся Дробава.

Як жывы, стаіць Казімір Семяновіч, трымаючы ў руках чарцёж ракеты і аловак, а засяроджаныя вочы глядзяць быццам... у будучыню, на тых, хто прыйдзе, каб развіваць і ўдасканальваць задуманае ім. «Зямля — калыска розуму, але ж нельга ў ёй заставацца вечна», — гэтыя словы Канстанціна Цыялкоўскага прагучалі значна пазней, таму Семяновіч не мог іх пачуць, але ж, пэўна, не раз яго ўяўленне малявала жахлівыя карціны разбурэння і бедства, ледзяной пустыні і безжыццёвай прасторы, што панавалі на Зямлі, калі згасне Сонца... А на планетах, якія каланізуюць зямляне, будзе ўтанаравана памяць апосталаў ад навукі — тых, хто рабіў першыя крокі ў спазнанні космасу. У тым ліку і Казіміра Семяновіча, аднаго з пачынальнікаў ракетнай справы ў Еўропе...

А цяпер мастацкая кампазіцыя пад назвай «Залатое кола беларускай навукі» ўпрыгожвае сквер паміж Нацыянальнай Акадэміяй навук і Цэнтральнай навуковай бібліятэкай імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Постаць беларускага вучонага родам са знакамітага мястэчка Дуброўна на Аршаншчыне склала кампанію першадрукару Францыску Скарыну. «Мы павінны глядзець не толькі ў будучыню, але і ў мінулае. Гэта вельмі важна — памятаць вучоных і асветнікаў, дзякуючы якім мы сталі тымі, кім з'яўляемся», — падкрэсліў архітэктар праекта Армен Сардараў. У хуткім часе ратонду, што сімвалізуе славу айчынай навукі, упрыгожаць і іншыя славутыя папярэднікі, напрыклад, Кірыла Тураўскі, Сімяон Полацкі, Усевалад Ігнатоўскі. Увасобіць помнікі запрасілі скульптараў Алену і Аляксея Харабераўшаў.

«ЛіМ»-акцэнтны

Гісторыя. Настаў час паставіць кропку ў пытаннях ацэнкі гістарычных эпох і персаналій. Аб гэтым Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка заявіў, прымаючы ўдзел у Рэспубліканскім педагагічным саўвядзе, паведаміла БелТА. Выступаючы на педагагічным форуме, Кіраўнік дзяржавы асобна выказаўся пра падручнікі па гуманітарных дысцыплінах — гісторыі, грамадазнаўстве. «Настаў час паставіць кропку ў пытаннях ацэнкі гістарычных эпох і персаналій. Мы павінны дакладна вызначыць, хто герой, хто гістарычная асоба, а хто здраднік свайго народа», — заявіў ён. «Разлічваю, што ў новым падручніку з улікам фактаў, што адкрыліся, будуць расставлены ўсе акцэнтны і па генацыдзе беларускага народа, і па калабарацыі, і па іншых вострых тэмах, пра якія мы раней мала гаварылі. Відавочна, што трэба больш актыўна прыцягваць да такой работы моладзь: студэнтаў, аспірантаў, пачынаючых навучоўцаў. Улічваць іх меркаванне, іх бачанне праблем. Няхай спрачаюцца, няхай адстойваючы свой пункт гледжання. Гэта нармальна. Ад гэтага будзе толькі карысць для ўсіх», — узяў словы Кіраўнік дзяржавы.

Адукацыя. Час ставіць перад сістэмай адукацыі абеспэчэнне па сваёй сур'езнасці выклік, падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка ў выступленні на Рэспубліканскім педагагічным саўвядзе. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што з апошняга такога мерапрыемства мінула чатыры гады, прычым апошнія два з іх былі няпростыя і для краіны, і для сістэмы адукацыі. «Вельмі важна, што вы прыехалі з усіх куткоў Беларусі. Шмат было выпрабаванняў. Гэта і пандэмія, якая стварыла стрэсавыя ўмовы і прымуціла на хад перабудоўваць навучальны працэс. Гэта і палітычны падзеі, якія закранулі работнікаў сістэмы адукацыі не менш, чым сілавікоў і дзяржаўных служачых. І сёння я дзякую тым, хто не пахіснуўся, і ў вашай асобе нашай педагагічнай супольнасці за прафесіяналізм, адданасць сваёй справе і грамадзянскую пазіцыю, ад якой залежала шмат», — падкрэсліў Прэзідэнт.

Узнагароды. Больш як 60 прадстаўнікоў розных сфер удастоены дзяржаўных узнагарод за шматгадовую плённую працу, высокі прафесіяналізм. Адпаведны ўказ падпісаў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. У ліку ўдастоеных медала Францыска Скарыны — член Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар — галоўны рэдактар рэдакцыйна-выдавецкай установы «Выдавецкі дом «Звязда» Аляксандр Карлюкевіч, артыст драмы, вядучы майстар сцэны Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа Юрый Цвірка. На падставе ўказа прысвоены ганаровыя званні Рэспублікі Беларусь: артысту-вакалісту (салісту) — вядучаму майстру сцэны Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Таццяне Траццяк — «Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь»; мастацкаму кіраўніку заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь ансамбля песні і танца «Медуніца» Валянціне Кандрацэвай — «Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь».

Страта. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка накіраваў спачуванне родным і бліжнім народнай артысткі Беларусі Галіны Арловой. Прэзідэнт падкрэсліў, што Галіна Арлова да апошняй хвіліны свайго жыцця заставалася вернай Нацыянальнаму акадэмічнаму тэатру імя Янкі Купалы. «Створаныя ёю на легендарнай сцэне незабыўныя вобразы ўвайшлі ў залаты фонд айчыннай культуры. Жыццёвы і творчы шлях Галіны Аляксандраўны — яркі прыклад самахвярнага служэння мастацтву і Радзіме. Светлая памяць пра яе назаўсёды застанеца ў нашых сэрцах», — гаворыцца ў спачуванні.

Год адзінства. Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр Беларусі адкрые 1 верасня 35-ы канцэртны сезон, паведаміў БелТА мастацкі кіраўнік калектыву Міхаіл Фінберг. Традыцыйныя прыярытэты заслужанага калектыву — жывы гук, выкананне музыкі айчынных кампазітараў і выступленні ў малых гарадах краіны. Гэтым разам новы сезон прысвечаны Году народнага адзінства. Першыя канцэрты пройдуць ужо ў верасні. «Першым нас гасцінна прыме Мазыр. Гэта асабліва для мяне горад. Тут жыла мая сям'я, бацька і маці. І я заўсёды з асаблівым хваляваннем прыязджаю на сваю малую радзіму. Затым мы паедзем у Наваполацк, які нам не менш дарагі. Таксама запланавана выступленне аркестра на Дзень горада ў Мінску: музыка беларускіх кампазітараў загучыць каля стэлы «Мінск — горад-герой». Ва Уздзе адбудзецца традыцыйнае свята мастацтваў «Мелодыі Уздзенскай восені», — адзначыў Міхаіл Фінберг. — Мы пакажам музыку нашых гарадоў, якая натхняе і дапамагае выходзіць сапраўдных грамадзян свайго краіны. Мы любім сваіх гледачоў і спадзяёмся, што чарговы раз нам удацца іх здзівіць».

Агляд афіцыйных падзей ад Раісы МАРЧУК

Не дапусціць раўнадушнасці

Каманда арганізатараў XXVIII Дня беларускага пісьменства, які хутка мае адбыцца ў Капылі, па ўсім відаць, не збіраецца збаўляць ходу і актыўна працягвае прэс-кампанію, пакрысе адкрываючы грамадскасці ўсё новыя і новыя дэталі будучага свята. 23 жніўня ў Прэс-цэнтры Дома прэсы прайшла чарговая канферэнцыя для работнікаў СМІ «Аб правядзенні міжнароднага круглага стала «Пісьменнік і адзіная гуманітарная прастора»».

Удзел бралі намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец, дырэктар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксандр Карлюкевіч, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аляксандр Бадак, аглядальнік «СБ. Беларусь сегодня» Андрэй Мукавозчык, кіраўнік Аналітычнага цэнтру *EcooM* Сяргей Мусіенка, дацэнт кафедры палітычнай тэорыі Маскоўскага дзяржаўнага інстытута міжнародных зносін Кірыл Коктыш і доктар гістарычных навук, прафесар Ігар Марзалюк.

Прэс-канферэнцыя была прысвечана пытанням правядзення круглага стала на тэму «Пісьменнік і адзіная гуманітарная прастора». Мерапрыемства такога фармату праводзіцца не ўпершыню, аднак у гэтым годзе было вырашана перанесці яго на прыкладзень свята, падкрэслішы такім чынам асаблівую важнасць імпрэзы. Эксперты з 10 краін (некаторыя з іх будуць прысутнічаць дыстанцыйна) і літаратары з усёй Беларусі сустрэнуцца ў Палацы Рэспублікі 3 верасня, каб абмеркаваць надзённыя пытанні: ролю і задачы пісьменніка, яго каштоўнасці арыенціры і праблемы сучаснага грамадства.

Намеснік міністра інфармацыі Ігар Бузоўскі запэўніў прысутных на канферэнцыі журналістаў, што, нягледзячы на вялікую колькасць спікераў і запрошаных гасцей, арганізатары круглага стала пастараюцца зрабіць парадак яго правядзення максімальна ёмістым і лагічным. Для гэтага некаторых удзельнікаў папрасілі загадзя падрыхтаваць невялікія пісьмовыя даклады з уласнымі

Фота Кастуся Дробава.

тэзісамі, якія пасля плануецца распаўсюдзіць праз СМІ. «Чым больш увагі да такога мерапрыемства, тым лепей», — лічыць намеснік міністра. «Галоўнае, — як падкрэсліў выступаюца, — не дапусціць раўнадушнасці».

Старшыня Саюза пісьменнікаў, ветэран свята беларускага пісьменства, які не прапусціў ніводнага фестываля, Мікалай Чаргінец адзначыў паварот справы правядзення Дня пісьменства ў лепшы бок. Мікалай Іванавіч засяродзіў увагу на важнасці арганізацыі круглага стала ў новым фармаце. «Хто ведае, можа, гэты блін і будзе камяком, але мы пастараемся, каб ён усё адно быў з'едзены з задавальненнем і апетытам». Акрамя таго, пісьменнік выказаў надзею, што ў хуткім часе «дыктат сілы», які паўнае ў свеце, зменіцца «дыктатам слова».

Падсумоўваючы, удзельнікі прэс-канферэнцыі агучылі шэраг пытанняў для асвятлення падчас будучага круглага стала ў Палацы Рэспублікі. Кожны з іх падзяліўся сваім меркаваннем наконт сучаснай сітуацыі ў пісьменніцкай сферы і жыцці грамадства ў цэлым. Былі ўзняты тэмы канкурэнцыі на кніжным рынку, сутнасці нацыянальнага мастацтва слова і нацыянальных каштоўнасцей, упісанасці беларускай літаратуры ў міжнародны кантэкст.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Творчая форма

Прадстаўнікі грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» і камерцыйнага выдавецтва «Чатыры чвэрці» 19 жніўня правялі сумесную прэс-канферэнцыю, прысвечаную пытанням арганізацыі Дня беларускага пісьменства. На сустрэчы, што праходзіла ў Прэс-цэнтры Дома прэсы, анансавалі некаторыя з тых забаўляльных актыўнасцей і мерапрыемстваў, якія рыхтуюцца да правядзення ў межах секцыі «Слова пісьменніка» на свяце ў Капылі 4—5 верасня.

Удзельнікамі канферэнцыі сталі першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, старшыня магілёўскага прадстаўніцтва СПБ Аляксандр Казека, пісьменнік, член СПБ Валерый Чудаў, намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва «Чатыры чвэрці» Жанна Клімянок, а таксама пісьменнік Сяргей Трахімёнак. Суразмоўцы неаднаразова падкрэслілі асаблівую важнасць правядзення такога вялікага свята ў Год народнага адзінства, неабходнасць захавання традыцыі.

На пачатку сустрэчы Алена Стэльмах павіншавала сваіх калег з хуткім надыходам восені, а таксама растлумачыла, чаму сёлетні Дзень пісьменства праводзіцца ў Капылі. «Чым багатая Капыльскія зямля? — пачала Алена Анатолеўна. — Аляксандр Адамовіч, Сцяпан Александровіч, Анатоль Астрэйка, Цішка Гартны — далёка няпоўны спіс імён, звязаных з гэтымі мясцінамі». Менавіта дзеля ўшанавання памяці літаратараў ураджэнцаў Капыльшчыны горад і быў абраны для правядзення свята ў 2021 годзе.

стасункі

Рыхтуецца кніга таджыцкага паэта

Беларуска-таджыцкія літаратурныя сувязі — сапраўдны ручай ці нават рака народнай дыпламатыі паміж Беларуссю і Таджыкістанам. Не парываецца гэтая сувязь і ў постсаветскі час. У Выдавецкім доме «Звязда» рыхтуецца да друку кніга таджыцкага паэта Саліма Хатлані.

— Для мяне вельмі важная ўвага беларускіх літаратараў да нашых,

таджыцкіх, здабыткаў у прыгожым пісьменстве, — зазначыў Салім Хатлані. — Дзякуй, што мая паэтычная творчасць захапіла як перакладчыка вядомага беларускага паэта Генадзя Аўласенку. Дарэчы, вось-вось у Душанбэ павінна выйсці анталогія сучаснай беларускай дзіцячай літаратуры. Сярод іншых аўтараў у ёй прадстаўлены і Генадзь Аўласенка. Усе творы ў анталогіі пераклаў я асабіста. Работа над гэтым праектам прынесла мне вялікую асалоду.

Салім Хатлані — выпускнік Літаратурнага інстытута імя М. Горкага. Знаходзіцца на дыпламатычнай службе ў Беларусі. Вельмі актыўна спрыяе прасоўванню беларускай літаратуры ў перакладах на таджыцкую мову на старонках таджыцкага перыядычнага літаратурна-мастацкага друку. Цяпер дапамагае ў арганізацыі новых публікацый таджыцкіх аўтараў на беларускай мове.

Сяргей ШЫЧКО

праекты

«Вопыт прысутнасці»

Фотавыстаўка пад такою назваю, прымеркаваная да 30-годдзя творчай дзейнасці Марыны Бацковай, адкрылася ў галерэі «Панарама» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Марына Бацкова — удзельніца і куратар шматлікіх выставак і праектаў у Беларусі і за мяжой, член Беларускага саюза мастакоў, Беларускага грамадскага аб'яднання фатографістаў.

У прадстаўленай экспазіцыі — серыя здымкаў, зробленых падчас падарожжаў па Германіі, Ізраілі, Азербайджане, Грузіі, Францыі і Арменіі ў 2014—2015 гадах. Гэта візуальны дзённік уражанняў ад асабістага знаёмства з краінамі, мастацкія вынаходкі і ўнікальныя вобразы.

Армянскія музычныя матывы, рытмы Мюнхена і Берліна, іншапланетны горад Мцхета, чароўны Уплісцыхе, тэатр марыянэтак Рэзо Габрыядзэ, шум Парыжа, каларытны Баку — усё гэта стварае ўнікальную аўтарскую прастору ўражанняў, прастору паміж рэальнасцю і асобай, паміж марай і вопытам прысутнасці.

Нацыянальны і культурны каларыт краін прадстаўлены манахромнымі здымкамі-гісторыямі, вельмі рэальнымі, дасканалымі, знятымі на плёнку і надрукаванымі ўручную ў класічнай тэхналогіі бром-срэбных адбіткаў, чыстымі мляонкамі аптыкі.

Фота дэманструюцца ў Беларусі ўпершыню.

Міра ІЎКОВІЧ

з нагоды

Запамінальныя сустрэчы

Стала добрай традыцыяй праводзіць падчас Ганненскага кірмашу сустрэчы з вядомымі і знакамітым паэтамі, чый лёс звязаны з Зэльвеншчынай. Таму і сёлета ў раённай бібліятэцы ладзілася імпрэза «Паэтычныя галасы роднага краю».

Гасцямі сустрэчы сталі паэты-землякі: Уладзімір Мазго, Валянцін Семьянка, Ірына Войтка, Яніна Шматко

і Алена Кароза. Кожны з аўтараў падарыў слухачам нямала прыемных хвілін.

Уладзімір Мазго распавёў пра новыя кнігі паэзіі, якія былі выдадзены за апошнія два гады, пачытаў свае творы і падарыў раённай кніжніцы ўласныя зборнікі вершаў «Знічкі вечнасці» і «Хутка стану чэмпіёнам», а таксама кнігу аўтабіяграфічных эсэ сучасных дзіцячых пісьменнікаў, дзе змешчаны і яго творы, — «Сустрэча з пісьменнікам».

Як сумяшчае творчасць з працай, як нараджаюцца новыя вершы, раскажаў Валянцін Семьянка. І, канечне, падзяліўся новымі вершамі са слухачамі.

Прыгожа дэкламавала свае вершы Ірына Войтка, а напрыканцы выступлення падарыла бібліятэцы літаратурны альманах «Старонка» з творами літаратараў Слонімшчыны.

Яніна Шматко і Алена Кароза таксама пазнаёмілі са сваімі творами і творчым лёсам.

Вольга КАМЯКЕВІЧ

прэміі

Прэстыжная ўзнагарода

Брэсцкі аблвыканкам дзясяты раз аб'явіў прыём заявак прэтэндэнтаў на абласную літаратурную прэмію імя Уладзіміра Калесніка.

Прэмія заснавана ў 2007 годзе і ўручаецца ў трох намінацыях: «Проза» (у тым ліку «Драматургія» і «Публіцыстыка»), «Паэзія», «Дзіцячая літаратура» і прысуджаецца ў гонар таленавітага пісьменніка, літаратуразнаўцы, педагога Уладзіміра Калесніка. Усяго гэтай узнагародай была адзначана творчасць 36 літаратараў Брэстчыны, творы якіх абагацілі духоўнае жыццё і нацыянальную культуру рэгіёна.

Матэрыялы на вылучэнне твораў на саісканне прэміі прадстаўляюцца не пазней за 1 лістапада на адрас Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі: пр-т Машэрава, 75/1, каб. 605, тэл. +375333181589.

У аргкамітэт неабходна падаць кароткую біяграфічную даведку, два экзэмпляры кнігі, якая была выдадзена з 2019 да 2021 года, рэцэнзіі і водгукі ў прэсе на прадстаўлены твор.

Уручэнне прэміі пройдзе падчас спецыяльнай цырымоніі напрыканцы гэтага года.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ, старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі

Аб'ява

Беларуская дзяржаўная філармонія аб'яўляе конкурс на замяшчэнне вакантнай пасады мастацкага кіраўніка ансамбля салістаў «Класік-Авангард».

Кваліфікацыйныя патрабаванні: вышэйшая музычная адукацыя і стаж работы па спецыяльнасці не менш за 5 гадоў. Веданне рэпертуару ад музыкі барока да сучаснай.

На працягу месяца з дня апублікавання аб'явы кандыдатуры будуць разгледжаны конкурснай камісіяй. Для тлумачэння ўзніклых пытанняў звяртацца да мастацкага кіраўніка Белдзяржфілармоніі Юрыя Мікалаевіча Гільдзюка па тэлефоне +375 17 272 55 56, начальніка аддзела кадрў Жанны Георгіеўны Карачун +375 17 255 53 17.

імпрэзы

Верныя традыцыям

У Брылёўскай сельскай бібліятэцы Магілёўскага раёна прайшла літаратурна-музычная гадзіна «Прыручэнне слова», прысвечаная 75-годдзю з дня нараджэння Алега Салтука.

Прысутныя пачулі аповед пра жыццё паэта, для якога Магілёўшчына дала старт у самастойнае жыццё і ў літаратуру. Тут ён скончыў педагагічны інстытут, а ў газеце «Магілёўская праўда» ў 1965 г. па рэкамендацыі Аляксея Пысіна быў надрукаваны першы верш маладога аўтара. З самага пачатку гэтага твор-

чага шляху стала ясна: у літаратуру прыйшоў адметны сваёй адкрытай душэўнасцю, вернасцю класічным традыцыям, удумлівасцю і мяккім лірызмам творца, які сур'езна ставіцца да паэтычнага слова.

Да юбілею быў падрыхтаваны біяграфічны буклет. Удзельнікі імпрэзы пазнаёміліся з выстаўкай, на якой асабліва ўвагу прыцягнулі кнігі з аўтаграфамі Алега Салтука. Загадчык Брылёўскага сельскага Дома культуры Мікалай Яцкоў раскажаў пра сяброўства з Алегам Уладзіміравічам і сумесную працу над песнямі.

Юлія ЯЦКОВА

на развітанне

Без яркай зоркі Купалаўскага

На 93-м годзе не стала народнай артысткі БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Галіны Арловой. Як адзначыў дырэктар Купалаўскага тэатра Аляксандр Шастакоў, сыход з жыцця найстарэйшай актрысы Купалаўскага тэатра — вялікая страта для тэатра і культуры Беларусі. «Галіна Арлова ўнесла вялікі ўклад у тэатральнае мастацтва і была адной са значных артыстак нашай краіны», — працывала БелТА словы Аляксандра Шастакова.

Галіна Арлова нарадзілася 30 лістапада 1928 года ў Віцебску. У 1948-м скончыла студыю пры тэатры імя Якуба Коласа і была адразу залічана ў групу гэтага тэатра. З 1959-га — актрыса Беларускага драматычнага тэатра імя Янкі Купалы. Паралельна здымалася ў кіно. Сярод яе самых вядомых

кінаработ — ролі ў фільмах «Добры дзень, я ваша цётка!», «Фініст — Ясны сокол», «Вясновая казка». У 1991 годзе была ўтанавана званнем народнай артысткі БССР, у 1989-м за радыёпастаноўкі «Рыбакова хата» Якуба Коласа і «Хамуціуса» Аркадзя Куляшова ўзнагароджана Дзяржаўнай прэміяй БССР.

Кожная роля Галіны Аляксандраўны была плённым пошукам дакладных сродкаў акцёрскай выразнасці для глыбокага ўвасаблення аўтарскай задумы. На купалаўскай сцэне артыстцы давялося стварыць каларытныя, яркія вобразы. Найбольш значымі лічацца ролі Варвары Феафілаўны Ягадкі ў «Амністыі», Ядвісі ў спектаклі «Навальніца будзе», Нэлі ў «Зняважаных і абражаных», Машы «У жывым трупе», Васілісы ў пастаноўцы

«На дне». Асаблівае месца ў творчасці Галіны Арловой заняла роля Патрык Кэмпбэл у спектаклі «Мілы лун». Многія адзначаюць, што поспеху ў стварэнні гэтага вобраза садзейнічала тое, што партнёрам быў яе муж Мікалай Яроменка-старэйшы. У пачатку 2003 года аматары тэатра зноў сустрэліся з Патрык Кэмпбэл у выкананні Галіны Арловой у адноўленым спектаклі «Мілы лун», прысвечаным памяці яе мужа.

Крытыкі заўважалі: які б вобраз ні стварала таленавітая актрыса, яна заўсёды патрабавала ад тэатралаў разважанняў, вызначанага стаўлення да тых ці іншых падзей і прынцыповай жыццёвай пазіцыі. Мабыць, такой — яркай, упэўненай, самадастатковай — Галіна Арлова застанецца ў памяці адданных глядачоў.

«ЛіМ»-люстэрка

Вечар, прысвечаны творчасці ірландскага паэта і драматурга Уільяма Ейтса, прайшоў у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа, перадае БелТА. «Уільям Ейтс і Якуб Колас лічацца народнымі паэтамі і сапраўднымі арганізатарамі духоўнага адраджэння, якія любілі свае краіны і натхняліся іх фальклорам, — расказала намеснік старшыні таварыства «Беларусь — Ірландыя» Марыя Міцкевіч. — Быў у іх жыцці час, калі трэба было выехаць з родных мясцін. Яны абодва пісалі на тэмы філасофіі жыцця, адлюстравання духу народа, яго прыгажосці ў сваёй самабытнасці. Гэта і аб'ядноўвае творчасць паэтаў». На беларускую мову былі перакладзены аўтабіяграфія, фрагменты дзённікаў, некаторыя вершы і п'еса Уільяма Ейтса «Пясочны гадзінік». Разам з вершамі ірландскага драматурга прагучалі творы Якуба Коласа. Прайшоў таксама канцэрт ірландскай музыкі, танцаў і майстар-клас з удзелам клуба Bassdance Мінскага дзяржаўнага палаца дзяцей і моладзі. Арганізавала свята Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі «Беларусь — Ірландыя».

Міжнародны пленэр па жывапісе «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве» збірае ў Магілёве мастакоў з Беларусі, Егіпта і Узбекістана. Прымеркаваны да Года народнага адзінства пленэр праходзіць з 26 жніўня да 9 верасня. Сёлетняя, 25-я па ліку, сустрэча аб'ядноўвае на адной пляцоўцы 20 майстроў. Аўтарам прапануюць не толькі ўвасобіць свае задумы, але і прадэманстраваць разнастайныя тэхнікі іх выканання. У праграме — майстар-класы, творчыя сустрэчы, вечары нацыянальных культур, вярхоўны для навучэнцаў дзіцячых школ мастацтваў. Акрамя таго, адбудуцца дзве тэматычныя выстаўкі: «Музей — першы крок» ў Бялынічах і «Колер Радзімы» ў Шклове. На апошняй будуць сабраны работы замежных мастакоў, створаныя падчас правядзення леташніх пленэраў і якія адлюстроўваюць творчае бачанне Беларусі. Сёлета мерапрыемства прысвечана памяці расійскага мастака-жывапісца і лаўрэата шматлікіх дзяржаўных прэмій Валянціна Сідарава, які стаяў каля вытокаў міжнароднага пленэру ў Магілёве. Майстар спрыяў умацаванню творчых і культурных сувязей прафесійных саюзаў мастакоў Расіі і Беларусі, за што ў 2008 годзе быў узнагароджаны ордэнам Францыска Скарыны.

Экспазіцыя «Шэдэўры Гюстава Дарэ» адкрываецца сёння ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў. Як перадае БелТА, на выстаўцы можна ўбачыць больш за 120 ілюстрацый да сусветна вядомых твораў. Сярод іх — «Боская камедыя» Дантэ Аліг'еры, «Хітрамудры ідальга Дон Кіхот Ламанчскі» Мігеля дэ Сервантэса, «Прыгоды Барона Мюнхгаўзена» Рудольфа Эрыха Распэ, байкі Лафонтэна, «Чароўныя казкі» Шарля Перо, «Страчаны рай» Джона Мільтана, «Атала» Франсуа Рэнэ дэ Шатабрыйяна, а таксама ілюстрацыі да Бібліі, выкананыя ў тэхніцы літаграфіі ў канцы XIX стагоддзя. Прадстаўлены таксама работы беларускіх аўтараў, творчасць якіх дапаўняе асноўную экспазіцыю. Суправаджаюць выстаўку інфармацыйныя стэнды, дакументальныя фільмы, якія знаёмяць з жыццём і творчасцю Гюстава Дарэ, а таксама тэматычны квэст, які ўяўляе сабой некалькі заданняў па экспазіцыі і стэндах. Выстаўка будзе працаваць у НЦСМ да 24 кастрычніка.

Шматнацыянальны тэатральны праект «Франка-Магрыбскія канікулы ў Мінску» з удзелам акцёраў і студэнтаў міжнароднага грамадскага аб'яднання «Тэатра» прадставіць 29 жніўня на сцэне Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі. У праграме — вакальныя, танцавальныя і драматычныя нумары ад гасцей з Парыжа, Туніса і Касабланкі. «Маладым акцёрам прыйшла ідэя арганізаваць «тэатральны праменд» па Мінску і пазнаёміцца з гасціннасцю беларускай публікі. Пры падтрымцы Цэнтра беларускай драматургіі ўдзельнікі праекта на працягу месяца распрацоўвалі эцюды і ўдасканальвалі свае акцёрскія навыкі з педагогамі з Беларусі», — адзначылі ва ўстанове культуры. Далучыцца запрашаюць тых, хто ўжо знаёмы з праектам, вывучае і цікавіцца французскай мовай, аматараў французскай культуры і ўсіх, хто хоча проста добра правесці вечар. Драматычныя эцюды будуць суправаджацца сінхронным перакладам на рускую мову.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Мінск — Парыж

праз Негарэлае, Стоўбцы

У 1920—1930-х гадах Беларусь атрымала гістарычную магчымасць быць паўнапраўным суб'ектам міжнародных культурных зносін. Цяпер шляхі не толькі вялі транзітам праз нашыя землі з Усходу на Запад і наадварот. З самога Мінска выпраўляліся прадстаўнічыя дэлегацыі, каб наладзіць супрацоўніцтва, расказаць пра маладую рэспубліку ўсяму свету. У сталіцы Беларусі замежных гасцей прымалі з падобнай мэтай.

Падзеленасць 1921 года прадвызначыла адначасовае існаванне і непасрэднае суседства на беларускіх землях розных краін, грамадскіх ладаў, ідэалогій. Негарэлае — пункт адліку савецкай рэчаіснасці, Стоўбцы — капіталістычнай. Краіна Саветаў звонку ўспрымалася вельмі насцярожана, нават варожа, але экзотыка нечуванна сацыяльнага і нацыянальнага будаўніцтва прыцягвала паязджанаў.

Славацкімі вачыма

Пісьменнік Эла Шандар — амаль невядомы для беларускага чытача, але для нас асабліва цікавы, паколькі сябраваў з Янкам Купалам. Кіраўнік славацкага Таварыства культурных і эканамічных сувязей з СССР некалькі разоў пабываў у Савецкім Саюзе. Кніга «Мае ўражанні з падарожжа па СССР» (Браціслава, 1936) дэталёва фіксуе ўсе нюансы жыцця ў невядомай для еўрапейцаў краіне.

Некалькі каларытных падарожных эпізодаў прысвечана ўчастку чыгункі ад Стоўбцаў да Негарэлага: «Увесь гарыш ад нецярпення чым хутчэй убачыць мяжу і апынуцца на беларускай тэрыторыі, што ўласна ёсць Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка, член Саюза, мяжуе з Польшчай. Цягнік ад Стоўбцаў праз мінуту будзе на савецкай тэрыторыі. Над узездам, хоць ужо вечарэла, мы ясна прачыталі надпіс на драўлянай арцы: «Привет трудящимся Запада». За гэтымі варотамі, на савецкай тэрыторыі, цягнік спыніцца на дзве мінуты, каб савецкія мытнікі маглі праверыць шасі вагонаў, ці не едзе там нелегальна які-небудзь пасажыр. Мы між тым паспелі аглядзець унутраны бок уязных варот, дзе зноў-такі быў другі надпіс: «Коммунизм сметет все границы!».

У кнізе «Браціслава — Масква» (1937) Эла Шандар пісаў, што на вакзале ў Мінску ўважліва прыглядаўся да людзей на пероне: спадзяваўся на шанц убачыць Янку Купалу... Але вернемся да папярэдняга выдання і разгледзім тагачаснае Негарэлае вачыма славацкага пісьменніка: «Мы на тэрыторыі дзяржавы. Вочы ўважліва сочаць за ўсім, што робіцца на вокал. <...> Цягнік спыняецца на доўгай, добра асветленай станцыі. Уваходзіш на мытню, што знаходзіцца ў будынку станцыі. Яна моцна асветлена. Памяшканне абсталявана па-параднаму: паркетная падлога, новыя касы, усюды чыста. На сценах надпісы на многіх мовах свету: «Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!» На высокіх паверхнях у кутах вылучаюцца скульптуры Маркса, Энгельса, Леніна, Сталіна, па-мойму, толькі Варашылаў увазоблены на карціне. Мы ведаем, бальшавікі — майстры прапаганды, нават тут яны выдатна выкарыстоўваюць зацікаўленасць чужаземцаў».

Не белая Эйфелева вежа

Міжнародны кангрэс у абарону культуры (часам пісалі — у абарону міру), які праходзіў у Парыжы 21—25 чэрвеня

З фотдаў музея Я. Коласа.

Якуб Колас. Парыж, 24 чэрвеня 1935 г.

1935 года, быў скліканы па ініцыятыве вядучых еўрапейскіх пісьменнікаў: Рамэна Ралана, Анры Барбюса, Андрэ Жыда, Луі Арагона і інш. У савецкім перыядычным друку паведамлялася, што форум адбываецца на фоне ідэалагічнага размежавання ў шэрагах інтэлігенцыі. «Літаратурная газета» пісала 20 чэрвеня 1935 года, што перадаваў пісьменнікі з усяго свету «выпрацоўваюць агульныя формы барацьбы за культуру, супраць капіталістычнага выраджэння і фашысцкага варварства».

У беспрэцэдэнтным па сваіх маштабах мерапрыемстве прынялі ўдзел 230 майстроў яра з 35 краін свету. Склад савецкай дэлегацыі, у які пастаянна ўносіліся карэктывы, вызначаўся Палітбюро ЦК ВКП(б). У канчатковым варыянце Савецкі Саюз прадстаўлялі аўтары, якія фарміравалі творчае аблічча шматнацыянальнай краіны: Міхаіл Кальцоў, Аляксей Талстой, Ваграм Алазан, Галакціён Табідзэ і інш. Якуб Колас выступіў на кангрэсе з прамовай «Магутная савецкая рэчаіснасць жывіць нашы мыслі і нашы пачуцці».

На старонках газеты «Звязда» народны паэт Беларусі даў свае творчыя справядачы пра паездку ў сталіцу Францыі. Першы нарыс «Падарожжа ў Парыж. З блакнота дэлегата на Сусветным кангрэсе абароны міру» надрукаваны 21 ліпеня 1935 года. У асобна вылучаных шасці частках аўтар прадставіў і дарожныя зацемкі, прасякнутыя сумам па роднай старонцы, і дзённікавыя запісы адносна працы пісьменніцкага форуму, свайго бачання Парыжа — горада кантрастаў.

З акна цягніка паэт пільна ўглядаўся ў краявіды стаўбцоўскай зямлі, «якія тысячы раз перамераў сваімі нагамі гадоў 20—25 таму назад. Там маё роднае сяло, мястэчкі, Нёман. Што сталася з імі, як змяніліся яны?».

За Негарэлым — іншая рэчаіснасць. Журналісцкае, ідэалагічна выверанае пярэ Якуба Коласа не саступае ў трапнасці ўласна пісьменніцкаму: «На станцыі мільгаюць паважныя, нават надзьмуць фігуры польскіх жандараў у шапках з агромнымі казыркімі. Яны закрываюць панскім жандарам вочы і палавіну носа. На патыліцы шапкі звужаны нахштальт каравага. Гэтыя шапкі надаюць іх уласнікам від нейкіх фацэтных крумкачоў»; «Зірнуў на поле — яно ўсё зрэзана на вузкія-вузкія палоскі. Яны так непрывычны, так дзіўны для савецкага вока. Ад іх так патыхае ўбоствам».

Нарыс «На парыжскім бруку», апублікаваны ў звяздоўскім нумары ад 9 кастрычніка 1935 года, напоўнены шматлікімі дэталямі, партрэтнымі накідамі, а таксама асобнымі сценамі, выхпленымі з гарадскога жыцця. Пісьменніцкая ўвага скіравана на абмалёўку сацыяльных кантрастаў: «...на рынку шмат спакусных для галодных рэчаў. Вось жанчына-гандлярка гатуе і тут жа прадае смажаную бульбу. «Адзін франк (8 кап.) порцы!» — выгуквае яна.

Галодныя людзі прагавіта глядзяць на гэту прынадную і спакуслівую для іх пустога жывата ежу, але падысці, каб купіць, не могуць: у іх няма франка». Невыпадкова тэкст нарыса ў газеце суправаджаў здымак з подпісам «Беспрацоўныя ў Парыжы».

Мастакоўская палітра поўніцца цікавымі назіраннямі адносна калег па пярэ, што размясціліся ў гасцініцы «Палац-Гатэль»: «...сустрэнеш тут Усевалада Іванова, спакойнага, сканцэнтраванага ў сваіх думках, з прыхованым гумарам у невялічкіх удумлівых шэрых вачах». Івана Мікітэнкі «хапае ўсюды, ён увесь у руху, да ўсяго прыслухоўваецца, аб усім распытваецца». Анну Караваеву, якую «таксама вельмі часта згледзіш з пярком у руках і якую Аляксей Талстой пры спатканні называе «крошкай»». «Аляксей Талстой — жартаўнік: азначэнне «крошка» не зусім прыстае да фігурыстай і ёмкай Анны Караваевай. Яна гэта разумее і дабрадушна смяецца». Згаданай тут галоўнаму рэдактару часопіса «Молодая гвардия» Якуб Колас 22 кастрычніка напісаў ліст і выслаў нумар «Звязды» з нарысам і галантнай просьбай не крыўдзіцца на замалёўку яе партрэта.

Трэцім справаздачай стаў верш «3 дарогі», апублікаваны ў газеце 6 студзеня ўжо наступнага, 1936 года, у біяграфіі песняра адметны святкаваннем 30-годдзя яго творчай дзейнасці. Адмысловы твор з характэрнай прыпскай «Прысвячаю Заходняй Беларусі» не маглі не заўважыць адрасаты. Віленскі часопіс «Калоссе» (1936, № 5) паставіў шэраг матэрыялаў да юбілею песняра. Якубу Коласу прысвечаны «Тры песні» Максіма Танка, а таксама вершаваны трыпціх «Хмары над Нёманам» Міхаса Машары.

У звяздоўскім варыянце поўны тэкст верша «3 дарогі» складаўся з дзвюх кантрасных частак. Першая прысвечана настальгічным успамінам па родным краі. Другая па-выкрывальніцку адлюстроўвала панскія парадкі ў Заходняй Беларусі, пачыналася наступнымі радкамі: «Прайшоў час не малы, // К нам светлыя заглянулі дзянніцы, // А там, у бок Сулы, // Драпежныя арлы // Дзюб звесілі ў панурай таямніцы». Аўтар прапанаваў сваю сімвалічную мяжу падзелу і змясціў падрадкавую заўвагу, што Сула — «прыгранічная рэчка З. Беларусі». У «Калоссі» надрукавана толькі першая частка коласаўскага твора, дадзена рэдактарскае тлумачэнне: «Гэты верш аўтар прысвячае заходнебеларускім землям. У мінулым годзе ўлетку Я. Колас, едучы на кангрэс абароны культуры ў Парыж і назад, праезджаў праз Стоўбцы і іншыя паветы...»

«Прывет вам,

вольныя паэты...»

У Мінску 10—16 лютага 1936 года праходзіў III пленум Праўлення Саюза савецкіх пісьменнікаў СССР. Пра надзвычайную важную падзею ў культурным жыцці краіны пісалі ўсе рэспубліканскія перыядычныя выданні. Напярэдадні форуму газета «Рабочий» ад 2 лютага 1936 года змясціла выказванне Якуба Коласа з гэтай нагоды: «Той факт, што пленум збіраецца ў сталіцы БССР, прырубнай рэспубліцы з заходнім капіталістычным светам, павінен асабліва падкрэсліць, што абарончая мастацкая літаратура ў адпаведнасці з неспакойнай

міжнароднай сітуацыяй павінна быць у цэнтры ўвагі пісьменніцкай грамадска-ці нашага неахопнага Саюза».

На старонках газеты «Звязда» 10 лютага 1935 года «інжынераў чалавечых душ» віталі паэтычным словам народныя паэты Беларусі Янка Купала («Прывет вам...») і Якуб Колас («Песнярам Савецкай зямлі»). Перадавіца змяшчала заглаўныя тэксты: «Пленум вялікай дружбы народаў», «Трыумф ленынска-сталінскай нацыянальнай палітыкі» і інш. На наступных старонках рэпрэзентаваліся ўдзельнікі і праграмныя тэксты.

Верш «Кангрэс абароны культуры» ў перакладзе з украінскай Петрусы Броўкі не мог не правесці паралелі з мінулагаднёй падзеяй, пры параўнанні з якой мінскі форум выглядаў не менш маштабна і куды больш зладжана, выверана ў шэрагах удзельнікаў і іх пазіцыі адносна актуальных праблем гісторыка-літаратурнага працэсу. Паўло Тычына, удзельнік мінулагадняга кангрэса, хоць і не прымаў «...Сюррэалістамі // пашыты культ Апалінэра», але спалучыў у сваім творы традыцыі славянскай ліра-эпікі, інавацыі еўрапейскага авангардызму і нават апалінэраўскае адмаўленне ад знакаў пунктуацыі ў асобных строках.

«Што ні кажы, наш край багат!»

Коласаўскае кангрэсіяна засведчылася не толькі ў трыбуна-плакатных выступленнях і афіцыйных творчых справаздачах. Культура інтэлектуальнай працы, узаемаадносін унутры пісьменніцкай карпарацыі спрыяла нараджэнню твораў зусім іншага кшталту — іранічных, даверлівых, з лёгкім мастакоўскім куражом.

Газета «Літаратура і мастацтва» ад 16 верасня 1935 года змясціла разам з сяброўскім шаржам Валяніна Волкава эпіграму Кандрата Крапівы, напісаную нібыта ад імя парыжскага паязджана, які далёка ад Радзімы сумаваў па любімым месцы адпачынку — невялікай вёсцы на Пухавіччыне:

*Быў я ў Парыжы на кангрэсе —
То ў Загібельцы, браце, лепш.
Грыбоў няма ў Булонскім лесе,
А ў Сене — хоць бы адзін лешч.*

У адказ Якуб Колас напісаў верш «Загібелька», датаваны 4 лістапада 1935 года, з прысвячэннем Кандрату Крапіве, у якім паэтычна-ёміста выклаў усе выгоды грыбнога краю: «Зірнеш на дол — убогі ён, // Адзін пясок, сухі, нішчымы, // Ды колькі тут наткаў красён // Чабарык, мох, зязюльчын лён // І верасок агніста-дымны!»

Дзеля доказу свайго асноўнага тэзіса — «Што ні кажы, наш край багат!» — Колас не пашкадаваў цэлага арсенала зваблівых вобразна-выяўленчых сродкаў. Творчому візаві (і не толькі Кандрату Крапіве) нічога не застаецца, як пагадзіцца з аўтарскай высновай:

*Калі агледзіш хвайнякі
І гэты кут пазнаеш бліжай,
Збіраючы баравікі, —
То вывад я раблю такі:
Мне Загібелька лепш Парыжа.*

Для даследчыкаў асабістыя і творчыя ўзаемадачынненні беларускіх пісьменнікаў, Якуба Коласа — у прыватнасці, з замежнымі калегамі сфарміравалі цікавыя шматузроўневыя пласты культурнага супрацоўніцтва. Масавы чытач не можа не ацаніць усе выгоды бачання нацыянальнай гісторыі здалёк і зблізку.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Пад знакам Страціма...

Бягучы год адметны для Літаратурнага музея Максіма Багдановіча ва ўсіх сэнсах. Гэта і юбілей установы і, канешне, 130-годдзе самога Максіма. Знакавыя падзеі, цікавыя ініцыятывы аматараў творчасці паэта, знаходкі і маленькія адкрыцці здараюцца з зайздроснай рэгулярнасцю. Некаторыя з іх маюць вялікі розгалас, іншыя застаюцца з той ці іншай прычыны незаўважанымі, таму прапануем невялікі дайджэст таго, што адбываецца ў жыцці музея і агулам у багдановічазнаўстве.

Сшытак-4

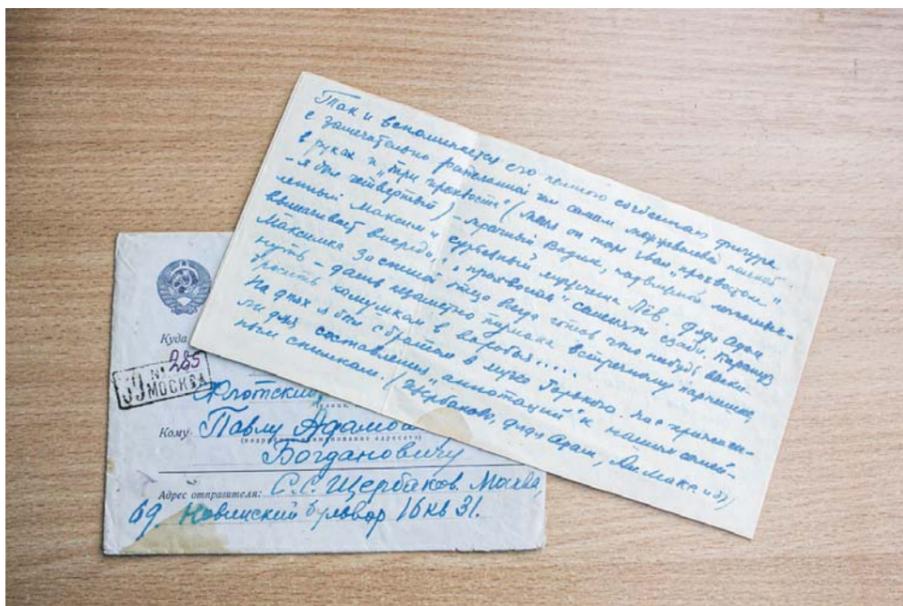
Не варта думаць, што якое-небудзь выданне падвядзе канчатковую рысу ў даследаванні жыцця Максіма Багдановіча, хутчэй такія кнігі можна параўнаць з пэўнымі вехамі, за якімі адкрываюцца новыя даследчыцкія гарызонты. І гэта добра ілюструе праца над чарговым «Сшыткам архіўных матэрыялаў», якая зараз вядзецца ў музеі.

Акрамя збірання і захоўвання арт-фактаў, звязаных з жыццём паэта, супрацоўнікі музея імкнуча ўводзіць у навуковы ўжытак інфармацыю, якую змяшчаюць шматлікія дакументы і эпістальная спадчына сваякоў Багдановіча і даследчыкаў-багдановічазнаўцаў з фондаў ЛІММБ.

Гэта нечаканыя ўспаміны, факты з гісторыі ўшанавання памяці Максіма Багдановіча і шматлікія ўскосныя звесткі, дзякуючы якім мы можам праз гады аднавіць той ці іншы момант яго жыцця з вялікай ступенню праўдзівасці.

Былі выяўлены цікавыя факты пра кнігі, якія належалі паэту. Гэта дазваляе аднавіць яго палічку беларусікі — выданнў, па якіх Максім Багдановіч знаёміўся з актуальнай беларускай літаратурай. Некаторыя кнігі ён атрымліваў ад аўтараў з дароўнымі надпісамі — як, напрыклад, ад Антона Грыневіча «Віебарускіе піесні з потамі», дасланую Максіму ў 1910 годзе з рэдакцыі «Нашай Нівы». Да юбілею паэта плануецца выстаўка, на якой аналагічныя «бібліятэчцы» кнігі можна будзе пабачыць на свае вочы.

У даследчыцкай рабоце прымаюць удзел і родзічы аўтара «Вянка». Так, Максім Бараховіч з Ніжняга Ноўгарада сумесна з супрацоўніцай музея Ірынай Мышкавец паступова знаёмяць нас з лістамі Соф'і Арнольдавай, знаёмай сям'і Багдановічаў. Частка звестак прадстаўлена ў сёлетнім выданні серыі «ЖЗЛБ», але ў поўным варыянце іх можна будзе прачытаць менавіта ў «Сшытку...». Часам жыццё радзіны выяўляецца ў іх у зусім нечаканым святле: «Марілька пісала п'яніна с просьбай о помощи. Пробывши год бросила семинарию не держа экз.<аменов>, увлекшись Ад.<амом> Ег.<оровичем>. В периоды семейных неполадок неоднократно порывалась бросить семью. Я уже служила, когда она обращалась ко мне с младенческими просьбами прислать ей 25 р., чтобы уйти

Ліст Сяргея Шчарбакова да Паўла Багдановіча.

от Ад.<ама> Ег.<оровича>. Я отчетливо помню свои письма к ней, в кот.<орых> я доказывала нечёмность её чрезмерного самолюбия и излишней обидчивости на сдержанность выражений Ад.<ама> Ег.<оровича>. По-моему, она была оч.<ень> неуравновешенной и испорчена скверным приютским воспитанием, на придачу здоровье её было плохо» (Ліст Соф'і Арнольдавай да Веры Кунцэвіч).

Упершыню будучы прадстаўлены ўспаміны сябра сям'і Сяргея Шчарбакова пра Адама Ягоравіча Багдановіча і яго дзетак: «Так и вспоминается его немного согбенная фигура с замечательно разделанной им самим можжевеловой палкой в руках и "три прохвоста" (меня от тоже звал "прохвостом" — я был четвертый) — мрачный Вадим, подвижный легкомысленный Максим и [...] мужчина Лёв. Дядя Адам высаживает впереди, а "прохвосты" семенят сзади. Карапуз Максимка за спиной отца всегда готов чтонибудь выкинуть — дать незаметно тумака встречному парнишке, бросить камушком в воробья...»

Акаўнт музея Максіма Багдановіча

Трапіць у наш музей анлайн і падрабязней даведацца пра герояў нашай экспазіцыі дазваляе праект #фотавытрымка.

Музейныя фонды папаўняюцца новымі прадметамі, а багдановічазнаўства — новымі фактамі, #ні_дня_без_адкрыцця — менавіта пад такім хэштэгам на старонках музея ў сацыяльных сетках з'яўляюцца новыя матэрыялы пра Максіма Багдановіча і яго атачэнне. Радасна, што інфанагоды знаходзяць не толькі супрацоўнікі музея, але і нашыя сябры — гісторыкі, архівісты, літаратуразнаўцы і проста апантаных беларускай справай людзі.

Вынікі навуковых росшукаў і даследаванняў, кожны зможа прадставіць напрыканцы лістапада на традыцыйнай міжнароднай канферэнцыі, прысвечанай

Багдановічу. Усіх зацікаўленых заклікаем сачыць за абвесткамі, рыхтаваць даклады і падаваць заяўкі для ўдзелу.

Супрацоўнікі музея з вялікай павагай ставяцца да папярэднякаў, тых хто закладаў падмурак навуковых ведаў пра Максіма. Мы падкрэсліваем гэта і на выставачных праектах і лекцыях. Сёлета да 80-годдзя адной з самых трагічных старонак беларускай гісторыі мы падрыхтавалі шэраг матэрыялаў #франтавікі_багдановічазнаўцы, каб пазнаёміць чытача з перыпетыямі ваеннага лёсу такіх аўтараў, як Алесь Бачыла, Рыгор Бярозкін, Юліян Пшыркоў. Містычнае супадзенне — якраз да публікацыі ад сваякоў у фонды паступіў комплекс франтавых лістоў Міколы Грынчыка, юнага, але ўжо скалечанага вайной чалавека — сапраўднага эпістальнага драма, сведка свайго часу.

Паэзія кропак

За паўсядзённым бегам жыцця мы часта не задумваемся, што некаторыя пазбаўлены самых звыклых радасцей. Адчуць гэта як ніколі можна ў супраць з людзьмі з абмежаванымі магчымасцямі. Летась у музеі Максіма адбылася выстаўка Васіля Зянько «Паэзія кропак». Гэта карціны, на якіх паэзію Багдановіча можна чытаць шрыфтам Брайля, а таксама знаёміцца на вобмацак з вобразамі вершаў. Сёлета выстаўка падарожнічае па рэгіёнах, а неўзабаве будзе прадстаўлена ў спецыялізаваных установах для дзетак з парушэннямі зроку. З гэтай нагоды для павышэння кваліфікацыі супрацоўнікаў у маі быў праведзены семінар «Музей для ўсіх».

У межах мерапрыемства былі прэзентаваны даклады спецыялістаў па пытаннях інклюзіі адпаведных катэгорый

наведвальнікаў у культурніцкія праекты і практычныя рэкамендацыі па паляпшэнні якасці абслугоўвання людзей з абмежаванымі магчымасцямі ў сферы культуры.

З выступленнямі і рэкамендацыямі спецыялістаў і аўтараў інклюзіўных праектаў, інфармацыяй пра рэалізаваныя і бягучыя актыўнасці ў сферы інклюзіі ў Беларусі, а таксама з пытаннямі безбар'ернага асяроддзя можна пазнаёміцца на сайце Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і ютуб-канале музея Багдановіча. Інфармацыя, прадстаўленая ў матэрыялах, будзе карыснай для ўсіх устаноў культуры і адукацыі, якія жадаюць палепшыць работу са спецыяльнай аўдыторыяй.

Пад крылом...

Юбілейны год нельга ўявіць без маштабных выставачных праектаў. І сёлета ён будзе сапраўды адметным. Бо на выстаўцы «Пад крылом Страціма», якая адкрыецца 30 верасня, будуць прадстаўлены ўнікальныя рэчы Максіма Багдановіча з розных куткоў Беларусі. Так сталася, што збор спадчыны Максіма быў распачаты задоўга да стварэння яго музея. Таму рэчы сям'і і самога паэта трапілі ў самыя розныя ўстановы краіны. Гэта і Нацыянальны гістарычны музей, і Дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, і Нацыянальная бібліятэка Беларусі, нават Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей.

На 2021 год прыпадае яшчэ адна знакавая лічба — 105 гадоў з часу вяртання Багдановіча на радзіму і, адпаведна, напісання паэмы «Страцім-лебедзь». Менавіта вакол яе пабудаваны канцэпт выстаўкі.

У творы раскрываецца біблейская тэма сусветнага наваднення, міфічная птушка Страцім-лебедзь загінула, і ад яе не засталася нашчадкаў. Прамых нашчадкаў роду Багдановічаў таксама не засталася. Але захавалася памяць пра іх. І наш абавязак — захоўваць яе, каб людзі звярталіся да творчасці Максіма, а беларусы не зніклі як той міфічны лебедзь.

Год працягваецца, і нас яшчэ чакае шмат цікавых падзей. Сачыце за абвесткамі і самі выступайце з ініцыятывамі, бо Максім Багдановіч варты таго, каб слова пра яго было пачутае.

Міхал БАРАНОЎСКІ,
фота даслана аўтарам

Музей для ўсіх: семінар па пытаннях інклюзіі і безбар'ернага асяроддзя.

Адкрыў для сябе скарбы нацыянальнай літаратуры

«Зямныя доўжацца арбіты...»

Светлай лірычнай паэмай Віктара Гардзея «Белая касынка» пачынаецца жнівеньскае «Польмя». Прычым пачатак яе, здавалася б, не абяцае нічога асаблівага.

Але аўтарская манера — гульня сэнсаў і слоў, недаказанасці і іранічнасці, простага і складанага, сімвалаў і алюзіяў — робіць чытанне насалодай! Узнікае ўражанне, што праз гісторыю першага каханьня — вонкава нічым асаблівым не адрознага ад тысяч падобных — далучаецца да космасу — космасу душы: настолькі глыбокія перажыванні схаваныя ў падтэксце твора.

Асноўныя тэмы элегічных вершаў Івана Карэнды, аб'яднаных пад агульнай назвай «Я маю права на прызнанні», — успаміны маладосці, пераасэнсаванне свайго мінулага і сучаснага, роздум аб тым, чым жыве душа і што яе сілкуе, што трымае ў жыцці і з'яўляецца неад'емнай часткай усведамлення сябе прыналежным да гэтага месца і часу. Глыбока філасафічным па змесце і крыху больш арыгінальным, чым астатнія ў гэтай нізцы вершаў, з'яўляецца апошні з іх: «Анёл — ахоўнік, што мяне вартуе, // ад бедаў засланяе і ратуе, // не лічыць, як і я, зямныя дні: // абодва знаём ісіціну святую — // мая

сіцяжына з кожным днём прастуе // да берага спрадвечнай цішыні».

Лірыка Таццяны Цвіркі (падборка вершаў пад назвай «Я шукаю Яго сляды») — маналог на духоўную тэматыку, спроба наблізіцца да Боскага праз зямныя паняцці і вобразы, праз больш яркае і яснае іх высвечванне ў аб'ектыве паэтычнай думкі. Хваля настраёвасці лірычнага героя паэтэсы ўзносіць да нябесных вышыняў, адкуль не хочацца вяртацца да будзённых клопатаў, але ж у гэтым, мусіць, і заключаецца чалавечая сутнасць — жывучы на зямлі, імкнучы да Бога: «... У наклоне штодзённым // я не прашу... // Я дзякую!»

Падарункам айчынным чытачу з'яўляецца публікацыя ў рубрыцы «Галасы свету» падборкі сучаснай в'етнамскай паэтэсы Нгуен Фан Кве Май (нар. у 1973 г.) — «Пялёсткі зялёнага рысу», перастворанай па-беларуску Таццянай Сівец. Многія матывы і настраёвасць збліжаюць лірыку в'етнамскай аўтаркі з айчынным паэзіям, напрыклад: «У нябыт адыходзяць дынастыі; // Садоўнік у глебу кідае зерне — і з ім узрастае. // На руінах забытых царстваў — // Кветкі працы людскай».

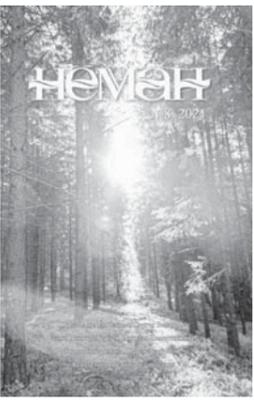
Але ёсць у творчасці Нгуен Фан Кве Май штосьці вельмі адметнае — асабліва вастрыня перажывання, аголенасць пачуцця, адсутнасць пэўнай шаблоннасці, заглыбленасць паэтычнага нерва да самых нетраў паэтычнага светаўспрымання — гэты нерв навывіт працінае душу творцы, навечна прыбівае яе да крыжа пакут

свайго народа: «Станем зямлёю — і ты, і я, // Каб на нас аднойчы // Песня з сэрца зямлі травой смарагдавай // Прарасла».

На прыкладзе сямейнай трагедыі аўтарка распавядае гісторыю свайго краіны, дзеліцца перажываннямі на-конт сучаснасці...

З прозы, надрукаванай у нумары, асабліва цікаваць выклікае твор Івана Саверчанкі «Лучнік». Аўтар вызначыў яго жанр як «Міф пра забытага героя». У цэнтры расповеду — князь Трайдзень. Аўтар рэканструіруе падзеі мінуўшчыны на аснове звестак даўніх хронік, што робіць яго спробу ўзнаўлення тых падзей вартай самай шырокай увагі. Асабліва імпануе, што аповесць не з'яўляецца сухім пералікам звестак і падзей: ёсць тут і паэтычнасць, і лірызм: «Велічны Нёман зачароўваў і натхняў Трайдзеня. Ён адчуваў містычную сувязь з магутнай ракой, верыў у выратавальную моц велічнай плыні. Усёй свайго істотай князь хацеў, каб магутны Нёман ад пачатку і да самай дзельты належаў толькі яго ўладзе. Ён меркаваў, што поўнае валоданне Нёманам зробіць яго непераможным, а бацькаўшчыну — заўсёдывольнай і шчаслівай».

Знойдуць сваіх прыхільнікаў і праязныя творы іншых аўтараў: заканчэнне рамана «Паўшыя анёлы» Вітаўта Чаропкі, апавяданне «Трыццаць міль да вясцяці» Віктара Праўдзіна і два апавяданні Сяргея Сцяпана. Яна БУДОВІЧ

Без супярэчнасцей з прыродай

На календары — апошнія дні гэтага лета, і ў паветры, як кажуць, запахла восенню. Для адных гэта чарговая нагода для глыбокіх роздумаў пра тое, што ўсё, асабліва добрае, мае ўласціваць заканчвацца, для іншых — штуршок да новых здзяйсненняў, якія не залежаць ад магчымых, натуральнай восеньскай меланхоліі. Дарэчы, і тыя, і іншыя (часцей сярод моладзі) гэтымі днямі любяць згадаць суцэльную цытату Фрэнсіса Скота Фіцджэральда з «Вялікага Гэтсбі»: «З першым восеньскім халадком жыццё пачнецца спачатку». Так ці інакш, дакладна адно: калі чалавек не любіць прыроду ва ўсёй яе разнастайнасці, то наўрад ці ён прымае і людзей, і, у рэшце рэшт, самога сябе.

А пакуль жнівеньскі нумар «Немана» спрабуе не даць засумаваць і прапануе «Вяселья былі» Анатоля Зэкава ў аўтарскім перакладзе. Пра тое, што нельга прадаваць клубніцы з вядром, якое каштуе больш за самі ягады; пра тое, што не варта неабскубаную курыцу ў агонь кідаць; пра тое, як выпадкова можна атрымаць імя; пра тое, наколькі ўнушэнне вялікая сіла... Значная частка назіранняў прысвечана «алкагольным» прыгодам, адну з якіх — самую бяскрыўдную пад назвай «А дамы хісталіся...» — можна прывесці цалкам: «П'яны муж вяртаецца дадому.

— Ой, ты ж зусім на нагах не трымаешся. Як дайшоў толькі? — выгаворвае жонка.

— Нармальна дайшоў, — ледзь-ледзь варочае языком муж. Потым, вытрымаўшы паўзу, дадае: — А дамы, між іншым, хісталіся...»

Насамрэч усе «Вяселья былі» даволі далікатныя і адначасова сапраўды жыццёвыя, магчыма, таму, што аўтар піша пра сябе і родных, знаёмых. Ды і тэмы выбірае адпаведныя: сям'я, сярбоўства, штодзённыя выпадкі, пра якія чалавек звычайна хутка забывае. Пасля знаёмства з творами не застаецца ніякіх пытанняў — пазіцыя і настрой Анатоля Зэкава выдатна счытаюцца чытачом і дзіўным чынам здольны, бывае, яму перадавацца. Ідэйна ж найбольш цікавыя «Няскошаны лужок», «З двух бабуль», «Званок з могілак», «Знаёмства без прысутнасці», а таксама завяршальны пад назвай «Тэлеграма Брэжневу», дзе на ўрачыстым сходзе калгаснікаў гучыць наступны дыялог:

«— Ёсць прапанова накіраваць тэлеграму ў адрас Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Генеральнага сакратара ЦК КПСС, таварыша Леаніда Ільіча Брэжнева.

І раптам з залы чыйсьці голас:

— Дык ён жа нам яшчэ не адказаў на тую, якую месяц таму адправілі!»

Эпіграфам да фантастычнай аповесці «Памылковыя ўспаміны» Сяргея Беляра выбіраў наступнае выслоўе: «Нішто не адбываецца ў супярэчнасці з прыродай, толькі ў супярэчнасці з тым, што мы ведаем» (Спец-

агент ФБР Дана Кэтрын Скалі з «The X-Files»). Складана з ім не пагадзіцца, аднак не выключана, што чытачу захоцца паспрачацца аб нечым ужо на працягу знаёмства з крышачку мудрагелістай гісторыяй.

Па-сапраўднаму летняя, з некаторымі выключэннямі, паэтычная частка прадстаўлена нізкамі «Толькі б сонца ты заўсёды будзіў» Віктара Гардзея ў перакладзе з беларускай мовы Уладзіміра Стасюка, «Што табе патрэбна?» Мікалая Намеснікава і «У стракатым сытыку кармы» Дар'і Ліпень. У такім парадку іх размясцілі ў часопісе, што абсалютна лагічна: лёгкія і нібыта празрыстыя вершы першага ў спісе паэта нібыта супрацьпастаўляюцца бойкай, схільнай да напружанасці паэзіі апошняга. І недзе пасярэдзіне, хоць і настраёва бліжэй да Віктара Гардзея, — Мікалай Намеснікаў, які ў творы «Дзень неўпрыкмет змяняецца вечарам...» прагаворвае самую простую і дасканалую формулу жыцця:

Годы нависнут, как черные надолбы на раздорожьях слепого пути.

Боженька спросит:

— Чего тебе надобно?

— Этой дорогой идти и идти...

Напрыканцы ж раім пазнаёміцца з перакладамі вершаў Генадзя Бураўкіна. Падборка пад назвай «І я спавадаючы небу» прадстаўлена ў перастварэнні Любові Турбіной.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Адчуць летнюю палітру пачуццяў

Жнівеньскі нумар «Малодосці» атрымаў багатым на праязны і паэтычны ўраджай. Тут буйства фарбаў, сакавітасць пачуццяў, сумесь летуценнасці, разваг і думак. Жнівеньская «Малодосць» дорыць чытачу апошнія праменьчыкі непаўторнага летняга сонца.

Напэўна, таму пачынаецца нумар з «Дарогі ў лета» — апавядання Віктарыі Сінюк, якое напоўнена «смачным» апісаннем стану прыроды на пачатку сезона, прадчуваннем хуткага шчасця, спешкай і, нарэшце, разуменнем, што вось ён, момант, калі трэба спыніцца і адчуць асалоду ад жыцця. Усведамленне гэтага прыходзіць да галоўнага героя напрыканцы твора: «Шчасце, што лёс падкінуў ім гэты ложак — бо такой ночы, мабыць, ніколі ўжо не будзе для іх на свеце. Хацімцоў не спіць, але адчувае, што вось-вось праваліцца ў сон — і гэты дзіўны дзень скончыцца. Усё ж такі шкада яго адпусціць. Ён выдаўся незвычайным — падобным на апавяданне, што тоіць у сабе сэнс, які зусім не адразу распусціцца, быццам якая ганарлівая кветка...»

Праязіная частка нумара працягваецца пачаткам рамана Алеся Кажадуба пад назвай «Чорны бусел». Аўтар уводзіць чытачу ў свет юнацтва, студэнцкага жыцця, з яго пачуццямі, лёгкаплыннасцю, напоўненасцю яркімі момантамі і эмоцыямі. Алесь Кажадуб дадаў твору жменю містычнасці, што робіць яго выйгрышным

сярод іншых. Чытачу, безумоўна, будзе цікава разам з фалькларыстамі адправіцца ў фантастычнае Палессе і не толькі...

Пра сваё студэнцтва і жыццёвы шлях, звільсты і насычаны, быццам бурлівага рака, дзеліцца Анатоль Бутэвіч. «Гомо гоміні, або Мае дабрадзеі-дабратворцы» — так называецца яго аўтабіяграфія, а, па сутнасці, глыбокі аналіз свайго шляху з вышыні пражытых гадоў. «Хоць некалі я не надта верыў, што, калі, у кожнага наступае ў жыцці спявадальны момант, ды ўсё ж такі ён наступіў і для мяне. А калі не капацца і не калуцацца ў дробязях ды не варушыць бруднай бялізны, дык, па вялікаму рахунку, я павінен прызнацца, што мне праз усё маё жыццё спрыялі добрыя і спагадлівыя людзі. Дабрадзеі-дабратворцы», — прызнаецца А. Бутэвіч. Ім, «сапраўдным і непрычымелым ад часу залацінкам» аўтар і прысвячае сваё «добрае і ціхае слова».

Варта звярнуць увагу на інтэрв'ю з мастаком Глебам Герасімавым, які ў свайго творчасці шукае адметнае, працягваючы традыцыі. Ён працуе ў калажнай тэхніцы кампазіцыі, і жыццё сваё ладзіць так, каб у ім было месца сямейнаму архіву і новаму жыццю, старажытнай культуры і постмадэрну, навуцы і творчасці.

Паэтычную частку нумара складаюць вершы Жанны Міус, Міколы Мятліцкага, Алены Кісель, Вольгі Шпакоўскай. Мікола Мятліцкі прапануе чытачу прагуляцца па аблоках:

Мы радасцю жылі такой высокай

І ведалі: для нас яе — замнога.

Ці хочаш прагуляцца па аблоках

І зноў напіцца ўсмак быцця зямнога?

Вольга Шпакоўская прадстаўляе спектр удумлівай паэзіі. Вершы аўтара розныя па змесце і форме, але аднолькава кранальныя і накіраваныя на пошук сэнсаў. «Паэзія — гэта паток думак, які немагчыма падпарадкаваць. Я дазваляю гэтаму патоку зліваць мяне. Калі я страчуся ў новых сэнсах, словах, то нястрашна, таму што я знайду сябе ў новай якасці. Адкрыў нешта ў сабе, што раней не заўважала. У нейкім сэнсе паэзія — гэта каталізатар душы», — адзначае В. Шпакоўская і дае магчымасць, дзякуючы сваім вершам, і чытачу адкрыць сябе ў новай якасці.

Жанна Міус праз вершы дэманструе сваё рамантычнае светаадчуванне. Паэтэса ў творчасці расстаўляе акцэнты на прыгажосці, дабрны і закаханасці, гэта імкнецца перадаць чытачу:

Аазісы, міражы...

Сязоння, і заўтра, і ўчора...

На воку — дзесяць вяршынь,

накрытых вечнай

пяшчотай.

Брыду да іх праз адчай,

ныраю ў жыцця твані,

і хочацца закрыцца,

як вельмі ўжо млосна стане.

Між тым цікава будзе пазнаёміцца з крытыкай жнівеньскай «Малодосці», якая прадстаўлена архіўнымі рэцэнзіямі на твор У. Караткевіча «Леаніды не вернуцца да Зямлі» і рамана В. Адамчыка «Чужая бацькаўшчына», дзе аўтары адлюстравалі зусім новыя погляды на класічныя творы.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Сло(а)ва ў пакаленнях

Як нельга забыць свае карані, так нельга згубіць любоў да кнігі, слова, асабліва калі ты з пакалення філолагаў. Вядучы бібліятэкар аддзела МБА і абанемента Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Алена Зарэмба чуйна ставіцца да кнігі і верыць у карысць чытання. Яна нездарма блізкая са светам літаратуры: чытацкі імператара перадаваўся з роду ў род. Дзед Рыгор Мурашка — беларускі пісьменнік, партызан-падпольшчык, бацька Барыс Лапаў — выкладчык, дацэнт педінстытута, маці Анцінея Мурашка — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР за даследаванне беларускай мовы... Іншыя нашчадкі роду таксама рупяцца на службе слову. Як непасрэдна і сама Алена Зарэмба, якая нядаўна адзначыла 40-гадовы юбілей прафесійнай дзейнасці. Пра тое, як нашчадак філалагічнай дынастыі мацуе бібліятэчную прастору, чым жыве сёння храм кнігі і якія ў яго перспектывы — наша размова з Аленай Зарэмбай.

Фота з уласнага архіва А. Зарэмбы.

Алена Зарэмба.

Сёння ёсць і іншая служба — дастаўка дакумента, калі чытач напрумаю можа звяртацца ў міжбібліятэчны абанемент: піша па электроннай пошце пісьмо з просьбай штосьці адсканаваць, яму высылаецца зробленае і бярэцца пэўная аплата.

— Ці былі заказы ў МБА, якія прымушалі ламаць галаву?

— Вядома! Бывае, чалавек на слых успрыняў, на вока запісаў і так дасылае заказ.

— І вы разгадваеце шараду...

— Цяпер прасцей, бо ёсць інтэрнэт, можна ўдакладніць, зразумець, дзе памылка. А раней, калі інтэрнэт не быў так развіты, звярталіся да бібліяграфічных паказальнікаў, напрыклад «Книги Российской Федерации» і інш. Паколькі абавязковы экзэмпляр атрымлівала Нацыяналка, ездзілі туды шукаць у каталогу. Там высветліць даныя атрымлівалася прасцей.

— А чытач запамінальны быў?

— Так. Не забуду сваю адданую чытачку Алу Станіславаўну. Яна тэлефанавала і гаварыла: «Мая тэматыка — пра камсамольскае юнацтва, каб абавязкова было каханне на сяле». Калі скончылася каханне на сяле, пачалося на вытворчасці, потым — проста каханне. І савецкая літаратура, прытым малавядомых аўтараў. Мы з ёй гадоў 17 цёпла супрацоўнічалі, яна ўжо і мой мабільны тэлефон узяла, і мяне са святамі віншавала, і нават падзяку пісала. Калі ж прыехала, аказалася, што яна толькі на два гады за мяне старэйшая. Адноўчы бібліятэкар Івянецкай кніжніцы паведаміла, што, на жаль, мая чытачка пайшла з жыцця. Каменскую сельскую бібліятэку (Валожынскі раён) зачынілі. Ала Станіславаўна працавала настаўніцай малявання.

Увогуле, многа чытачоў з Мінскай абласці прыязджалі асабіста. Так многім было прасцей. Напрыклад, мая чытачка Ала Станіславаўна прыязджала папрацаваць з каталогам. Яна сядала і глядзела, што будзе чытаць на будучыню. Выпісвала, складала сабе спісы. І давала мне. У нас былі такія цёплыя, даверлівыя адносіны. Яна любіла менавіта нашу бібліятэку. Гаварыла: «Не хачу ў Нацыяналку. Вось у вас камп'ютар непасрэдна пад мяне заточаны, у вас усё відаць». На што я кажу: «Ала Станіславаўна, гэта не ў мяне відаць, гэта ў інтэрнэце!» Калі Ала Станіславаўна тэлефанавала — гэта было на некалькі гадзін. Потым, калі яна ўжо не магла прыязджаць асабіста, я высылала ёй спісы, што пачытаць. 17 гадоў яна ў мяне чытала — столькі цягнулася наша сумесная кніжная гісторыя!

— Мінская абласная бібліятэка — адна з вядучых кніжніц краіны разам з НББ, ЦНБ НАН Беларусі, Прэзідэнцкай, але многія вашы чытачы гавораць, што ім зручней прыйсці да вас, чым у Нацыяналку...

— Аўтаматызацыя, пэўна, павялічыла мяжу паміж бібліятэкарам і чытачом. Вось чаму аддаюць перавагу нам, а не Нацыяналцы. Бо там кнігу пакуць атрымаеш, колькі часу пройдзе?! Спачатку заказваеш, чакаеш і толькі потым можаш патрымаць у руках. У нас — адразу, як па-даўнейшаму: прынеслі, паклалі або чытач сам пайшоў да стэлажоў. У Нацыяналцы на абанеменце на дом літаратура не выдаецца. Мы даём, бясплатна, а планна — толькі камерцыйны фонд. Працягласць карыстання залежыць ад запыту на гэтую кнігу.

— А ці здаралася, што за кнігу біліся?

— Раней бывала. Вось хтосьці настойліва пытае кнігу, тады робіцца пазнака ў папярэдняга чытача, што кніга патрабуецца наступнаму. Калі ён укладваецца на працягу месяца ці калі нават прадаўжае карыстанне на другі месяц, проста яму паведамляем, што гэтую кнігу просяць, таму трэба пастарацца здаць хутчэй.

— Бібліятэка сёння не губляе моцы ў грамадстве, дзе распаўсюдзіліся электронныя сродкі атрымання інфармацыі?

— Не губляе. За дзень да нас прыходзіць каля 100 чалавек. І прытым кожнага трэба прыняць па-свойму. Працуем па двое, каб не было чэрг, каб чытач быў максімальна задаволены. Да нас ідуць і таму, што камусьці далёка ехаць у НББ, а мы ў цэнтры, у нас вельмі выгаднае размяшчэнне. Некаторыя нашы чытачы гавораць: «Я сюды яшчэ ў маладосці хадзіў». У нас па-даўнейшаму, адмысловая атмасфера.

Калі задумваюся пра сваю прафесію, неаднойчы наведвае натхненне: мая праца патрэбная. Радасна ад усведамлення, што ты выканаў заказ, зразумеў, што чытач у ім падразумяваў. Думаецца, мая работа прыносіць карысць асабліва сельскім жыхарам, у каго часам абмежаваны доступ да інфармацыі. Пры дапамозе МБА, з чым я працую, яны робяць заказы на кнігі і такім чынам пашыраюць магчымасці ў пошуку інфармацыі і літаратуры. Ад усведамлення таго, што дапамагаю, асаблівае пачуццё задавальнення.

— Дзякуй, Алена Барысаўна, за размову! Хай і надалей работа прыносіць толькі задавальненне! Віншую вас з юбілеем прафесійнай дзейнасці! Жадаем далейшага плёну на карысць беларускаму слову! Здароўя, натхнення, бадзёрасці духу!

Размову вяла Наталля СВЯТЛОВА

— Алена Барысаўна, філалагічная прага слова прывяла вас у кніжніцу...

— У Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна я працую з 1981 года, з 1983-га — у міжбібліятэчным абанеменце (МБА). Заканчвала філфак БДУ. Так атрымалася, што аднакурсніца на лета ўладкавала мяне папрацаваць у бібліятэку. І вось часовыя тры месяцы расцягнуліся на 40 гадоў...

У сям'і ж у мяне ўсе філолагі. Дачка — дацэнт БДУ (выкладае лацінскую і старажытнагрэчаскую мовы і літаратуры), заканчвала філфак і мая сястра. Бацька Барыс Сцяпанавіч Лапаў, дацэнт педінстытута, выкладаў беларускую мову. Мама Анцінея Рыгораўна Мурашка, кандыдат філалагічных навук, у 1971 годзе атрымала Дзяржаўную прэмію СССР за Дыялекталогічны атлас беларускай мовы пад рэдакцыяй члена-карэспандэнта АН СССР Р. І. Іванесавы, акадэміка Акадэміі навук БССР К. К. Крапівы, доктара філалагічных навук Ю. Ф. Мацкевіч (Выдавецтва Акадэміі навук БССР, Мінск, 1963). Гэтае выданне лічыцца скарбніцай народнай беларускай мовы і мае вялікае агульнакультурнае значэнне. Мама была адной са складальнікаў Дыялекталогічнага атласа, членам аўтарскага калектыву разам з кандыдатамі філалагічных навук Г. У. Арашанкавай, М. В. Бірыла, Н. Т. Вайтовіч, І. М. Гайдукевіч, А. П. Груца, А. А. Крывіцкім, Я. М. Рамановіч і інш.

— Вялікі ўнёсак у літаратуру, беларускае слова зрабіў і ваш дзядуля Рыгор Мурашка, член Саюза пісьменнікаў СССР.

— Але перш за ўсё варта адзначыць, што ён праявіў сябе як падпольшчык у Вялікую Айчынную вайну. З жонкай Соф'яй Мурашка яны спярша былі ў падполлі, а потым у свой час падпольшчык Захар Гало папярэдзіў, што па іх могуць прыйсці і каб яны тэрмінова сыходзілі ў партызаны. (З Захарам Гало яны жылі ў адным двары.) Бабулі было складана расказаць нам пра вайну — адразу плакала, таму звеска мала. Перад вайной загінуў у іх малодшы сын, а мама якраз была ў п'янер-лагеры, іх у эвакуацыю вывезлі ў Татарстан. Бабуля вельмі любіла дзеда. Ён доўгі час лічыўся без вестак прапаўшым. Але святло на гэта праліў узнагародны ліст. Там значыцца: Рыгор Данилавіч Мурашка — камандзір аператывнай групы Спецыяльнага атрада Беларускага штаба партызанскага руху з 5 жніўня 1943-га. Па заданні атрада пражываў у Мінску і вёў падпольную работу. Рыхтаваў дыверсійныя мерапрыемствы на асабліва важных аб'ектах, ставіў міну, збіраў разведвальныя матэрыялы дзяржаўнай важнасці. Будучы ў атрадзе, усе заданні камандавання выконваў чэсна і адважна. Загінуў у апошнюю бітву ў чэрвені 1944 года. Прадстаўлены да ўрадавай узнагароды — медалі Партызану Айчыннай вайны I ступені. Подпіс на ўзнагародным лісце — маёра Казанцавай ад 2 жніўня 1944 года.

Нарадзіўся дзядуля 3 (16) лютага 1902 года ў в. Бязверхавічы, цяпер Слуцкі раён, Мінская вобласць. У 1917—1918 вучыўся ў Нясвіжскай настаўніцкай семінары. З'яўляўся членам «Маладняка», адказным сакратаром часопіса «Большавік Беларусі» (1926—1929), загадчыкам аддзела мастацкай літаратуры Дзяржаўнага выдавецтва БССР (1930—1933). Член Саюза пісьменнікаў СССР (з 1934).

У літаратуры мой дзед Рыгор Мурашка дэбютаваў празаічным творам у 1924 г. (допіс селькара ў газеце «Савецкая Беларусь»). Першы зборнік апавяданняў — «Стрэл начны ў лесе» (1926), апавесць — «У іхнім доме» (1929). Таксама ён аўтар твораў «Прыгранічны манастыр» (1930), «Званкі» (1931), «Рузікі» (1932), «Мюдаўская ноч» (1934). Напісаў два раманы — «Сын» (1929), «Салаўі святога Палікара» (1940).

— Алена Барысаўна, вы, з'яўляючыся нашчадкамі пісьменніка, як лічыце, кніга для чалавека неабходная або сёння без яе можна абысціся?

— Дастатковая частка людзей аддае перавагу папяровым носьбітам, да таго ж на абанемент да нас 40 % ідзе маладое пакаленне. Бяруць не толькі літаратуру вучэбную, але і мастацкую, класіку. Скажаць, што кніга зжыла сябе, нельга, — кніга патрэбна. А як дзяцей прывучыць да чытання? Без кнігі гэтага не зробіш. Спачатку дзіця разглядае ілюстрацыі, гэта прыцягвае, паціху чытае, паступова гэта ўваходзіць у звычку. Мой унук, напрыклад, якому 8,5 года, любіць чытаць, прытым многа, хутка і добра. Выбірае літаратуру для больш старэйшага ўзросту. Яго зацікаўлівалі з дзяцінства. Мае дзеці таксама чытаючыя.

— Кніга патрэбна, каб фарміраваць інтэлігентнасць...

— Вядома. Вось нядаўна да нас на абанемент завітаў хлопец, які вучыцца на юрыста. Ён працаваў у нас тыдзень і сказаў, што прыемна здзіўлены, колькі людзей прыходзіць у бібліятэку. Яго знаёмія не чытаюць, маўляў, гэта непатрэбна, а цяпер на прыкладзе нашай кніжніцы гэты юнак, убачыўшы на свае вочы, што людзі ідуць чытаць, зможа пераканаць сваіх нечытаючых знаёмых у карысці кнігі.

— Некаторыя лічаць, што, чытаючы, паглыбляешся ў ілюзорны свет і збягаеш ад рэальнасці...

— Наадварот: ты пракручываш жыццёвыя абставіны з псіхалагічнага пункту гледжання, суперажываеш героям, і часам такім чынам вырашаюцца ўласныя праблемы. Глядзіш на свет пад новым ракурсам. Звярнула нядаўна ўвагу, што чытае маладая ўрач, якая прыходзіць да нас. І што б вы думалі? Трылеры! Пыталася, чаму. А яна кажа, што пасля работы трэба зняць напружанне (працуе ў раддоме). На першы погляд гэта дзіўна. Але калі чалавек чытае, напрыклад, трылер, уласныя перажыванні адыходзяць на задні план, і такім чынам здымаецца стрэс. А бывае, многія мужчыны ва ўзросце пачынаюць чытаць жаночыя любоўныя раманы. Выбар жанру можна патлумачыць так: калі не хапае чагосьці ў жыцці, шукаюць гэта ў кнігах. Напрыклад, чытачу прыемна перажыць казачнае каханне. Іншыя чытаюць, бо жыццёвую сітуацыю можна перасэнсаваць па-іншаму. Нюансы, чаму чалавек зацікаўлены тым ці іншым, як правіла, заўсёды ўсплываюць.

— Я так разумею, сёння да вас актыўна ідуць па кнігі?

— Ідуць! І шмат. Матывацыя не змянілася: прыемна пашаргатаць старонкамі. Нягледзячы на тое, што ёсць электронныя кнігі, хочацца патрымаць у руках менавіта друкаванае выданне. Нават калі ў разгар пандэміі былі зачынены чыгальныя залы і заставаліся працаваць дзіцячая бібліятэка, абанемент і сектар уліку і рэгістрацыі, усё роўна быў попыт на кнігі. Мы стараліся за раз даваць кніг больш, каб з улікам эмідэміі чытач прыходзіў радзей, але атрымалася наадварот: сталі браць кніг больш і хадзіць часцей. І, што важна, прыходзіць моладзь, цікавіцца псіхалогіяй, класікай.

— Але ж псіхалагічнай літаратуры процьма ў інтэрнэце...

— А вы паспрабуйце знайсці, дзе яе спампаваць! За аўтарскімі правамі сёння сочаць асабліва пільна.

— Вы спецыялізуецеся на міжбібліятэчным абанеменце (МБА). Наколькі ён актуальны сёння?

— Паколькі многа закрылі сельскіх бібліятэк, у раёнах, колькасць запытаў кніг па МБА, на жаль, зменшылася. А калі я прыйшла ў МБА ў 1983 годзе, шмат было вучэбнай літаратуры. Цяпер у асноўным мастацкая, бо сталі заказваць пенсіянеры. Міжнародны МБА напёўніцу выкарыстоўваюць НББ, ЦНБ НАН Беларусі. Мне ж дасылаюць заказы з усіх абласцей. Паставілі такія ўмовы, каб разгрузіць больш буйныя бібліятэкі, — спярша заказы з абласцей ідуць напрумаю да мяне. Калі няма ў нашай бібліятэцы, я перанакіроўваю запят на НББ, Прэзідэнцкую, Рэспубліканскую навукова-тэхнічную... Усё каб абавязкова задаволіць запят чытача. Штосьці, бывае не знаходзіцца, штосьці спампоўваеш з інтэрнэту.

Анато́ль ЗЭКАЎ

Свіслацкія качкі

На Свіслачы прывыклі качкі,
што падаюць ім корм з рукі,
і падплываюць для падачкі
на бераг саменькі ракі.

Угору задзіраюць дзюбы,
калі набліжай падплывуць,
і ўсё хапаюць, што ім любя,
а любя ўсё, што ім даюць.

Панабіваюць качкі воллі
і валюхаюцца затым.
Іх голад не турбуе болей,
бо не пустыя жываты.

Па Свіслачы, рацэ сталічнай,
кіруюць нанач да ракіт.
А заўтра голад зноў пакліча,
каб хто чаго ім даў з рукі.

Пра карову
(Самаіранічнае)

Кажуць, вершаў пра карову
напісаў я вельмі шмат.
Славіць рыфмаваным словам
я заўжды рагулю рад.

А каго, між іншым, славіць
мне параіце радком,
як не тую, што дзяржаву
поіць звуку малаком?

Ёй спяваю гімн па праву
больш, чым спеўным салаўям.
Слаўце ў вершах вы дзяржаву,
а карову буду я.

Гэткі пафас адмысловы
укладу ў гімнічны верш.
А карова... Што ёй словы?
Ёй паесці б перш-наперш.

Не гнілой травы з канавы,
а смакотных буракоў,
і не трэба большай славы
ёй ад нас за малако.

А то ж хіба гэта гожа:
дай усё нам задарма.
Кожны доіць, хто як можа,
а карміць каму — няма.

Пра карову пішуць вершы,
як бы не пісаць — няўсцярп.
Ды яны яе не цешаць,
як бурчыць у жываце.

Вось і я такі:
карову
рыфмаваў у вершах шмат,
ды карова ад тых словаў
стала сытаю наўрад.

Сусед

Зранку грукіе мне ў шыбу
спіты ўшчэнт сусед Андрэй
і клянецца ў тым, што нібы
не пахмеліцца — памрэ.

Просіць у мяне сто грамаў:
дай, маўляў, інакш бяда;
то ж, пакуль адчыняць краму,
і канцы, відаць, аддам.

Не бяда ў суседа — драма,
і, хоць п'яных не люблю,
я налью яму сто грамаў
і, што зробіш, пахмялю.

Пасядзіць сусед на ганку,
перакуруць — і дамоў.
А назаўтра прыйдзе ўранку,
будзе ў шыбу грукіць зноў.

Лета ў гарадскім двары

Пераменіцца надвор'е —
спёку зменяць халады.
Можа, і выйшаў бы у двор я,
толькі двор зусім пусты.

Зніклі з лавачак бабулі,
а за імі ўслед — дзяды,
нібы ўсе вакол заснулі —
пералежаць халады.

А як зноў надыйдзе спёка,
зноў палоднее ў двары,
будзе двор звінец-галёкаць
і сваім жыццём вірыць.

Лодачная маркота

Возера да самых хат —
ні душы улётку ў хатах.
Лодкі выстраены ў рад,
быццам выйшлі на парад,
а гаспадары заняты.

Спраў у іх неўправарот —
хіба да рыбалкі? Гэта ж
столькі ў вёсцы шмат турбот —
кліча луг і азарод,
бо заўжды турботна летам.

Саспела лета

У садзе ціхім яблык спелы
Нячутна падае ў траву.
Каралі на рабіне счырванелі,
Схіліў сланечнік галаву.

Саспела лета. Сціхлі птушкі.
Буслы рыхтуюцца ў адлёт.
Каля дарогі дзічкі-грушкі
Страсаюць спелы свой прыплод.

Саспела лета. Жнівень жне і косіць.
Камбайны ў полі да зары.
І збажыну як скарб адвозяць
З палёў на хлебныя такі.

Хай крыху напал спадзе
розных летніх спраў турботных —
вёслы ўдараць па вадзе,
аж ваколле загудзе.
А пакуль усё ж маркотна

лодкам сцішаным ля хат,
бо маркоцяцца і тыя.
Лодкі выстраены ў рад,
быццам выйшлі на парад.
...А для іх вада — стыхія.

На возеры Балдук

Балдук у атачэнні ўзгоркаў,
якім няма, здаецца, краю,
мне раптам падміргне на золку:
давай нырай, я ўжо чакаю.

А мне не хочацца адразу
ускалыхнуць ваду пакорна.
Стаю на беразе сам-насам
я з гэтым харастам азёрным.

А цішыня наўкол такая,
што нават уздыхнуць баюся.
Стаю цішком ля небакраю
і на Балдук адно маюся,

што ёсць у нашым родным краі
блакітныя азёраў вочы,
якія гэтак акрыляюць,
што зноў сюды вярнуцца хочаш.

Русалка

На золку, хай і не бясконцым,
на бераг сцішаны прыйду,
калі штурляе у ваду
з вяршыні горнай промні сонца.

І раптам, бы русалка тая
(наўрад ці вочы адвяду),
заходзіць ціха у ваду
дзяўчына — бачу — маладая.

Ці то наяве,
ці здаецца:
дзяўчына мае валасы —
ад незямной яе красы
заёкае ў грудзях аж сэрца.

Дзяўчыначка,
з вады выходзіць
ты не спяшайся, я прашу!
...Убіўся д'ябал у душу
ці, можа, маладоць праходзіць?

***

Зладзейка восень парк абчысіць.
нічога ўжо не зробіш з ёю...
О, асцярожна: пад нагамі лісце!
Яно пакуль яшчэ жывое.

Яно яшчэ, як рыбіна, трапеча,
яшчэ ўзяцець імкнецца ў высі.
Ступай жа асцярожна, чалавеча,
не наступі, глядзі, на лісце.

Ты ж з мяне смяеіся: во заступнік!
Калі жывое — хай не дрэмле.
А як табе ў аўтобусе наступіць
хтось на нагу,
дык што, прыемна?

Ды ты ж з крыўдзіцелем
гатоў счупіцца,
гатоў, як клеіш, упіцца ў глотку.
А лісце... Не, яно не будзе біцца,
яно больш стрыманае ўсё-такі.

І моўчкі лісце скурчыцца ад болю,
на лёс свой наракаючы, заплача.
Безабароннае перад табою,
яно не можа ўжо іначай.

Няма ў яго, няма другога выйсця,
таму прашу сам за яго я:
о, асцярожна: пад нагамі лісце,
яно пакуль яшчэ жывое.

***

Нараджаюцца добрымі ўсе
на пачатку жыццёвага дня,
і ўжо толькі пазней пакрысе
накідае людзей дабрывня.

Закрадаецца ў душы іх зло
і падточвае душы датла.
А спачатку ў іх душах — святло.
О, як шмат у іх душах святла!

***

Не пабаяцца наступіць
на горла песні ўласнай,
калі не суджана ёй жыць,
а суджана ўсё ж згаснуць.

У гэтым ёсць, відаць,
і мастакова смеласць,
калі ты можаш абарваць
ўсе ноты песні недаспелай,

каб потым зноў яе спяліць
і, даспяліўшы, уваскрэсіць.
А пакуль трэба наступіць
на горла ўласнай песні.

***

Адцвілі ўжо юнацтва сады,
і мой век перакроцьў свой поўдзень.
Год ад году глыбеюць гады,
і гляджуся я ў іх, бы ў калодзеж.

Бачу верх, а глыбіннае дно
дзесь схавалася там, па-за зрокам,
дзе і маленства майго не відно,
і юнацтва — таксама далёка.

Я зачэрпну са студні вады
і ўспамінную смагу спатолю
пра далёкія твая гады,
да якіх не вярнуцца ніколі.

Лары́са ВЫРКО

Саспела лета

У садзе ціхім яблык спелы
Нячутна падае ў траву.
Каралі на рабіне счырванелі,
Схіліў сланечнік галаву.

Саспела лета. Сціхлі птушкі.
Буслы рыхтуюцца ў адлёт.
Каля дарогі дзічкі-грушкі
Страсаюць спелы свой прыплод.

Саспела лета. Жнівень жне і косіць.
Камбайны ў полі да зары.
І збажыну як скарб адвозяць
З палёў на хлебныя такі.

Саспела лета. Цеплыня ў паветры.
Грымоты парушаюць цішыню.
Ды раптам хмарна гоняць ветры,
І дождж пральцеца на зямлю.

Саспела лета. Апусцела поле.
Лугі ў сярэбранай расе.
Тут праца — усяму аснова,
Што людзям дабрабыт нясе.

Дарога ў заўтра

У заўтра крочу кожны дзень,
Малюся, каб не збіцца з пуцявіны,
І сонца яркага прамень
Мой асвятляе шлях адзіны.

Цвітуць сады, а заўтра ўбачу я,
Як спеюць яблык і гнуцца яблынь
спіны.
Мне трэба не спазніцца рана ўстаць,
Бо кожны дзень — ён іншы,
ён — адзіны.

Бяжыць насустрач мне дзяўчынка,
Ёй заўтра гаспадыняй быць.
Мільгае белая хусцінка,
А час ляціць, яго не супыніць!

У заўтра крочу кожны дзень.
Чакаю снегапады і разлівы.
Люблю я летні дождж
і восеньскі агмень,
Спеў птушак і вясёлкі пералівы.

Галіна НІЧЫПАРОВІЧ

Юшка з дабаўкай

Хлопцы выраслі ў адной вёсцы, вучыліся ў адным класе. Пасля школы, службы ў войску прыжыліся ў горадзе, абзаваліся сем'ямі, але сябраваць не кінулі: любілі разам адпачыць, выбрацца на рыбалку. І ўжо там да ранку маглі прасядзець каля вогнішча — за размовамі, за песнямі пад гітару.

У той раз Мікола пазваніў Стасю ды Жэніку. Надвечоркам уся кампанія была ў зборы — на сваім любімым месцы, на Нёмане.

Як водзіцца, налавілі рыбы, наварылі юшкі, доўга сядзелі, успамінаючы дзяцінства ды вёску, дзе цяпер жывуць амаль адны дачнікі. Дзяліліся навінамі з сямейнага жыцця, шкадавалі, што не ўзялі гітару, бо вечар быў цудоўны, цёплы, дыхалася лёгка, на ўсе грудзі. У траве стракаталі конікі, а ў лазняку пры беразе шапацеў вецер.

— Хлопцы, пара на бакавую, — скамандаваў нарэшце Мікола. — Заўтра на зорцы ідзем рыбачыць.

Ён жа першым палез у палатку, доўга варочаўся, пакуль заснуў.

Прахапіўся, калі сонечны прамень праз шчыліну зазірнуў у палатку. Соладка пацягнуўся, разбудзіў хлопцаў. Спехам глынулі гарбаты, дасталі вуды. Мікола палез у багажнік па апарышаў: на іх найлепей клюе. Доўга перабіраў клункі.

— Давай хутчэй, — падганяў Стась, — што ты там калушаешся? Заснуў ці што? Так і клёў празываем.

— Ды я пакет з апарышам знайсці не магу. І сам жа ўчора паклаў... Сабойкі на месцы, рыс для юшкі таксама, а іх — няма, — гучна канстатаваў Мікола.

— Як гэта «рыс на месцы?» — спытаў Жэня. — А з чым мы ўчора юшку зварылі?

Хлопцы аслупянелі ад здагадкі і... кінуліся ў кусты.

— Што заўгодна магло з намі здарыцца, але такое... — вылазчы з кустоў, збяльымі вуснамі прамармытаў Мікола. — Парыбачылі, наеліся юшкі.

Рыбачыць расхацелася. З паўгода потым не сустракаліся: неяк не да рыбалкі было. А потым...

Дружба ёсць дружба: яе нічым не сапсуеш — нават апарышам.

Рана ў рай

Што ні кажы, а ў вёсцы цікавей жывецца. Усе тут адзін аднаго ведаюць, вітаюцца, пажартуюць пры сустрэчы ці хаця б словам перакінуцца. А ў горадзе часам жывуць дзверы ў дзверы і ні табе «Дабрыдзень», ні «Бывай».

У Вадзіма з Пятром — карэнных гараджан — усё было іначай: сябравалі яны з дзяцінства, не цураліся сустрэч і ў дарослым жыцці. Любілі пасядзець то ў кафэ (калі грошы вадзіліся), то за столікам каля пад'езда, выпіць па грамульцы-другой, пагаманіць. Праўда, не ў будныя дні, як правіла, а ў выхадныя...

Гадоў колькі таму абзавёўся Вадзім дачай, таму кожную вольную хвіліну з Лікай, а часам і адзін імчаў туды. Абкасіць, усканаць, што-небудзь пад-

У вёсцы цікавей жывецца

Апавяданні

ладзіць. Работа, як кажуць, дурня любіць, а калі чалавек яшчэ і не гультай, то сам яе знойдзе. Аднойчы запрасіў і сябра на дачу адпачыць, а заадно дапамагчы, калі той не супраць.

— А чаму б і не? Трэба — значыць трэба. Не ўсё ж бакі на канапе адлежваць. А там свежае паветра, з карысцю правядзём дзень, — пагадзіўся Пятро. — Ух і адпачнём! Даўно марыў пра гэта.

У суботу а палове шостаі раніцы ён ужо стаяў у двары каля знаёмай машыны. Хутка падышоў Вадзім з жонкай, і яны паехалі.

На лецішчы за работай дзень у мужчын праляцеў незаўважна. Удвух яны падлаталі дах (аднаму там зусім нязручна было б), пафарбавалі плот. Часу хапіла нават на тое, каб па сцяжынцы ў густой траве збегачь да сажалкі ды паплюхацца ўволю ў прахалоднай вадзе.

— Даўно так не адпачываў, ды і папрацаваць было адно задавальненне, — з непадробнай радасцю казаў Пятро, калі яны вярталіся дамоў.

Даўно чакаў накрыты ў альтанцы стол, куды і запрасіла іх Ліка.

...Засядзеліся сябры за поўнач: нешта пілі-елі, успаміналі мінулае, нават зацягнулі песню. Калі апаражнілі апошнюю бутэлку, Пятро не памятаў, бо заснуў там жа, за сталом. Гаспадыня хацела пабудзіць яго, завесці ў хату, але потым перадумала: ночы стаялі цёплыя, лаўка ў альтанцы шырокая. Засталося прынесці падушку ды звернуць лёгкую коўдру, што яна і зрабіла.

У начным небе мільгали зоркі, нібы ліхтарыкі. Месячнае святло залівала ўсё навокал, але Пятро нічога гэтага не бачыў, толькі соладка чмокаў у сне губамі. Мабыць, сны на свежым паветры былі казачнымі.

Прачнуўся ён ад пяшчотных пацалункаў ветру, ад вясёлай гаманы птушак. Вочы прадраў і ад здзіўлення баяўся зварухнуцца, амаль што страціў прытомнасць: сонечныя промні прабівалі лістоту дрэў, на траве, на моры кветак (як вокам кінуць!) зіхацелі вясёлкі ў кропельках расы, малюючы фантастычную карціну...

— Дзе я? — у самога сябе спытаў Пятро. — Няўжо памёр ды трапіў у рай? Нічагуткі не помню! Во ўліп...

— Ну што, паночку, ці выспаўся? — данёсся аднекуль знаёмы голас і вярнуў мужчыну з нірваны. — На лаўцы не мулка было?

— Не, — пачухаў патыліцу Пятро і ўсміхнуўся: «Гэта ж трэба, чаго хацеў — у рай? З усімі сваімі грахамі... Не, не пара мне туды. І тут, на зямлі, нешта падобнае стварыць яшчэ можна. Будзе здорава, сапраўды... А вось піць трэба завязваць».

Яшчэ раз агледаўшы ўсё навокал, падумаў: «Незямная прыгажосць! І як я ўчора гэтага не заўважыў?..»

Папсаваная нявеста

У далёкія шасцідзясятныя гады мінулага стагоддзя мае аднавяскоўцы жылі не багата, затое дружна: працавалі, талакой будавалі, усёй вёскай гулялі хрэсьбіны ды вяселлі, па выхадных і святах збіраліся на выгане — успаміналі мінулае, спявалі пад гармонік. Але ж здараліся і забаўныя кур'ёзныя гісторыі, якія засталіся ў памяці, бо мы, малыя, нічога не прапусьцілі міма вушэй, міма вачэй.

У свае няпоўныя сем я апроч суседняй вёскі анідзе не была, што такое горад — нават уяўлення не мела. А тут наш аднавясковец бярэ ў жонкі гараджанку. Дужа ж карцела на яе паглядзець хоць адным вочкам.

І вось пачатак лета, вяселле, надвор'е — лепей не трэба. Мноства людзей, гасцей, танцы пад гармонік і цымбалы, маладыя на покуці, збянтэжаныя ад усеагульнай увагі... І нявеста прыгожая-прыгожая: што сама, што сукенка, а ўжо ж прычоска — проста вачэй не адвесці. Такой дзівоснай я да таго часу не бачыла.

Адзінае — мухі над ёй... Маладая адчувала сябе ніякавата, галавой матляне, рукой адмахнецца, як быццам, паразлятаюцца. А потым назад... Жанкі, што прыйшлі, вясельныя песні спяваць, пасмейваюцца: «Няйкакш нявеста, гараджанка Росцікава, крыху папсаваная? Бач — хмара мух каля яе. Нават у талеркі не лезуць...»

Я тады падумала: як можа быць, каб чалавек, ды папсаваны — гэта ж не кавалак мяса? Да таго ж я паблізу ад маладых круцілася — аніякага дрэннага паху там не было.

Урэшце, не вытрымаўшы націску крылатых вар'ятаў, нявеста выскочыла з-за стала. Жаніх, вядома ж, падаўся за ёй. Куды яны зніклі, не так ужо і важна. Ды калі вярнуліся назад, ад той шыкоўнай прычоскі ў маладой не засталася нічога, ад крылатага «суправаджэння» — таксама. Толькі пасля вяселля расказалі сакрэт узнікнення таго казусу: ні фенаў, ні бігудзей, ні тым больш пенак для ўкладкі тады не было, і нявеста, каб зрабіць адмысловую прычоску, накруціла валасы на матузкі. А каб «завіўка» лепш трымалася, папярэдне змачыла валасы падсалядзянай вадой. Якраз на цукар мухі і зляталіся.

Тая прыгажосць, тое першапачатковае ўражанне маладой досыць дорага каштавала: у вёсцы на ўсё жыццё за гараджанкай так і засталася мянушка Росцікава папсаваная...

Калі трэці не лішні

Убачыў яе ўпершыню такую худзенькую, па дзіцячы нязграбную, з заніжанай самаацэнкай — і пашкадаваў, а пасля ці то падалося, ці на самай справе рашыў, што вось яно — шчасце. Дарыў кветкі, штосьці абяцаў, заглядваў з надзеяй у вочы, і... здаецца, знайшоў адказ на сваё пытанне.

У хуткім часе згулялі вяселле. Магчыма, усё было б добра, бо чакалі першынца, ды на шляху Кірыла з'явілася вопытная драпежніца. Працавалі разам, таму ёй лёгка было авалодаць яго ўвагай, знайсці патрэбныя словы, каб разбурыць тое, што яшчэ не паспела добра змацавацца — яго сям'ю.

Толькі гэта не прынесла шчасця ні ёй, ні яму, хіба-што палепшыла яе матэрыяльнае становішча, бо дом, які будавалі, Кірыл пакінуў разлучніцы з дачкою.

Пасля разводу доўгі час заставаўся адзін. Ці то баяўся памыліцца яшчэ раз, ці якая іншая прычына стрымлівала ягоныя пачуцці. Толькі жыццё ўносіць свае карэктывы.

...Раптам да жанчыны, якую даўно ведаў, лічыў сваім сябрам, успыхнула каханне. Пачалі сустракацца, разам бавілі час. Не афішэравалі, баяліся сурочыць, тым больш што ў Таццяны была дачка. А раптам яна не адобрыць выбару матулі?

Кірыл часта забягаў у госці, а з цягам часу перабраўся зусім.

Усё як было добра, аднак... хто быў супраць, дык гэта... котка. Яна ні ў якім разе не змірылася з рашэннем гаспадыні. Шкодзіла Кірылу, як магла, выжывала з кватэры.

То ў туплі яму нагадзіць, то на ягоную падушку. Кляўся, што разам з падушкай з пятага паверху ён скіне і котку, калі такое паўторыцца яшчэ раз. Спроба падкупіць

Маркізу (гэта значыць котку) станоўчага выніку не дала. Каўбасу з'ядала, а вось фокусы свае не пакідала.

...Ноччу моцна мучыла смага. Кірыл уключыў святло, каб незнарок не ўзбіцца ў цемры на Маркізу, бо тая мела звычку ўлегчыся на дыванок каля ложка, і пашыбаваў на кухню. Калі ж праз некалькі хвілін вярнуўся, на прасціне, дзе ён толькі-што спаў, расцякалася рыжая пляма. Гэта стала апошняя кропля яго цяжарнага.

Кірыл у шаленстве аслупянеў. Хацеў злавіць котку, ды тая юркнула за канапу.

Таня прахапілася ад валтузні і адразу ўсё зразумела.

— Ці яна, ці я! Так далей працягвацца не можа, — злосна выгукнуў ён, — а дваім нам тут месца мала.

— Я разбярэся з ёй сама, — са слязьмі на вачах сказала Таня, мяняючы пачынецца. — Пацярпі яшчэ трошкі.

Што і як Таня даводзіла Маркізе, засталося сакрэтам. Скардзілася на свой лёс ці ўгаворвала прызнаць у Кірылу гаспадара — вядома толькі ім, але з таго часу котку нібы падмянілі. Як толькі гаспадар бярэ ў рукі цыгарэты, котка важна плыве з ім на балкон курыць. Аддана сцеражэ, каб ніхто яго не турбаваў. Невядома, як, але заўсёды адчувае хуткі прыход Кірыла дамоў, сустракае каля дзвярэй. А каб нашкодзіць? Ні-ні!

Голы певень

Вёска. Раніца. Трэба ўпыніць па гаспадарцы, згатаваць сняданак для ўсёй сям'і, прайсціся па кутках венікам, на працу не спазніцца. Кацярына ўстае з пеўнямі, каб усё гэта паспець зрабіць, бо на гаспадара малая надзея — у яго свае справы. У калгасе ж, як вядома, працы хоць адбаўляй, а гультайнічаць Кацярына не прывыкла. У абедзенны перапынак падаіла карову, пакарміла свіней, сыпанула зярнят курам, вымыла посуд, а памыі — на сметніцы ды пабегла на працу, перакусіўшы на хаду.

З копкі бульбы ехалі з песнямі, настрой быў цудоўны. Стомлэнасці не адчувалася, ды і ўраджай сёлета, як ніколі. Кацярына спрытна саскочыла з машыны, памахала сяброўкам рукой і пакрочыла дахаты. Толькі ступіла ў свой двор і... ледзьве не страціла прытомнасць.

— Авоісьці, а людцы добрыя, а што ж гэта нарабілася? Нехта маіх курачак, мабыць, патруціў, — лямантавала яна, носячыся па падворку. Хапала то адну хахлатку, то другую, трэсла іх, чарпаноўшы ў конаўку вады, залівала ў дзюбы, а яны амаль не падавалі прыкмет жыцця. Але ж з горама папалам курак адхадзіла. Ледзь жывыя, апусціўшы крылы, паклыпалі да хлява. А вось пеўню не змагла дапамагчы.

— Шкада, цяжкі такі, ды і малады яшчэ. Каб засекла, вунь колькі мяса было б, — галасіла Кацярына. — Трэба хаця пер'е абдраць, а пеўня прыйдзеца выкінуць. Так і зрабіла.

Назаўтра ледзь свет сын Мікола сабраўся на рыбалку, але вярнуўся са двара ды гаворыць:

— Мама, а чый гэта певень амаль голы швэндаецца ў нас на падворку?

Кацярыну ад здагадкі як ветрам здзьмула з ложка. Выскочыла на ганак адной начнушы. Па двары сапраўды хадзіў яе голы певень і сільным голасам апавяшчаў, што наступіла раніца.

— А-я-ей! Што ж я нарабіла! — загаласіла зноў Кацярына. — Сапсавала па сваёй дурасці такога пеўня. Хіба ж я магла падумаць, што так атрымаецца, што ад тых праклятых ягад з настойкі куры ап'янеюць?!

Смеху і гаворкі ў вёсцы было надоўга. Калі хто напіваўся, яму казалі:

— Глядзі, каб не апынуцца на месцы Кацярынінага пеўня.

У якім кірунку (напрамку) рухацца?

Разнастайная інтэрпрэтацыя значэння слоў вынікуе неабходнасцю іх упарадкавання, якое выяўляецца ва ўзнікненні літаратурнай формы, кадыфікаванай у граматыках, слоўніках, лінгвістычных даведніках. Яе выбар мусіць абгрунтавацца не толькі пашырэннем слова ў моўнай практыцы, але і глыбокім тэарэтычным даследаваннем. Звернемся да кароткага аналізу слова *накірунак*, якое не фіксуецца слоўнікамі: «— А калі *накірунак* змяніўся і кваліфікацыя падвядзе? А? — усміхнулася Анэля»; «Індывідуальна-псіхалагічны *накірунак* атрымаў назву младаграматызму»; «Навуковыя адкрыцці і пошукі набываюць яскрава азначаны практычны *накірунак*...» і інш.

Па-першае, *накірунак* — гэта аддзяслёны назоўнік, і трэба вызначыцца з яго словаўтваральнай базай. Дэрывацыйная мадэль «корань дзеяслова + суфіксы *-ун* і *-ак*» выяўляецца ў наступных словах: *ратаваць* — *ратунак*, *маляваць* — *малюнак*, *мацаваць* — *мацунак*. Першааснова ланцужка — беспрыставачны дзеяслоў, таму ў разгляданым слове таксама павінен быць дзеяслоў *кіраваць*, бо ад прыставачных дзеясловаў назоўнікі ўтвараюцца па іншай мадэлі: *накіраваць* — *накіраванне*, *выратаваць* — *выратаванне*, *замацаваць* — *замацаванне*...

Па-другое, на існаванне слова *накірунак* уплывае сітуацыя білінгвізму, калі прысутнасць у рускай мове слова *направление* (якраз утворанага ад дзеяслова *направить*), так бы мовіць, «цісне» на беларускамоўнае асяроддзе, у якім і ствараюцца не вельмі дарэчныя па структуры формы.

Па-трэцяе, як заўважылі стыльрэдактары «Звязды» Леў Глушыцкі і Алесь Саламевіч у нумары газеты за 5 жніўня 2017 г., *накірунак* «ніякіх дадатковых сэнсаў, якіх не перадавалі б словы *кірунак* і *напрамак*, не перадае». Менавіта гэтыя два практычна ідэнтычныя словы і павінны абірацца пры стварэнні мастацкіх, публіцыстычных, навуковых тэкстаў.

Названыя аўтары адзначаюць, што «*кірунак* прышоў з польскай мовы, а *напрамак*, хутчэй за ўсё, з украінскай». Агульны лексічны фонд славянскіх моў даволі аб'ёмны, асабліва беларускай з дзвюма названымі. Польскае слова *kierunek* і ўкраінскае *напрямок* супадаюць з беларускімі *кірунак* і *напрамак*, і гэтая акалічнасць не павінна ўспрымацца як нейкая загадка, а сведчыць пра дадатковыя магчымасці аўтарскага выбару. Згадаем назву рамана Івана Мележа «Мінск напрамак», дзе назоўнік мае значэнне «участак фронту, на якім развіваюцца ваенныя дзеянні, накіраваныя ў які-небудзь бок». Паводле слоўнікаў, толькі ў гэтым значэнні не ўжываецца слова *кірунак*.

Варта таксама прызнаць наяўнасць *накірунку* побач з *кірункам* і *напрамкам* у творах беларускіх пісьменнікаў: «Правер ты *накірунак* свой...» і «*Кірунак* ёсць куды каму» (Пятрусь Броўка); «Між тым хвойны грудок, куды яны трымалі *накірунак*, пакрысе набліжаўся» і «Вось гэты аўтарскі *кірунак* і змусіў мяне падтрымаць гэтую пэсыю...» (Васіль Быкаў); «Вальшчык ужо прымерыўся і зрабіў надсек, вызначыў *накірунак*, у якім павінен легчы клён» і «І хлопчык пабрыў шляхам у *напрамку*, дзе ўсё яшчэ зіхацела чырванню неба...» (Віктар Казько) і інш. Цяжка сказаць, без супастаўлення з аўтарскімі арыгіналамі, ці спрычыніліся тут да пэўных зменаў рэдактары і карэктары.

Таму лексема *накірунак* — збыткова ў беларускім лексіконе, і на гэта павінны звачаць спецыялісты, што працуюць з беларускімі тэкстамі. Асабліва засмечаны ёй вучэбныя і вучэбна-метадычныя матэрыялы, што садзейнічае замацаванню слова ў доўгатэрміновай памяці настаўнікаў, а потым і вучняў. Бяром прыклад з класікаў: «Дык і не дзіва, што думкі балотнага грамадства былі так устрывожаны і пайшлі ў зусім іншым кірунку, хілячыся больш на хаўтурны лад» (Якуб Колас); «Манг ведаў, што яны жывуць у гэтым кірунку» (Янка Маўр); «У такім кірунку ішлі яго думкі» (Кузьма Чорны); «Ёсць шмат запісаў аб *напрамках* паэтычнай творчасці ў «Маладняку...» (Змітрок Бядуля); «Толькі на Смаленскім *напрамку* знішчана поўнасцю дзесяць адборных дывізій ворага» (Іван Чыгрынаў).

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Гісторыя, цікавая для ўсіх

Хача серыя «Гісторыя для школьнікаў», якую распачало выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», адрасаваная дзецям сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту, кнігі гэтыя будуць цікавыя і студэнтам, і дарослым — кожны адкрые нешта цікавае для сябе, даведаецца аб тым, чаго яшчэ не ведаў. А колькі пад вокладкамі каштоўных ілюстрацый! Асаблівы інтарэс выклікаюць узятыя з дакументальных хронік таго часу, пра які распавядаецца ў выданнях.

Анёл міласэрнасці

«Добро ёсць вечнай, вышэйшай мэтай нашага жыцця», — гэтыя словы Льва Талстога паўплывалі на светапогляд многіх яго сучаснікаў. Сярод іх была і кнігіня Ірына Паскевіч — тая асоба, якая здолела сваім жыццём, аддадзеным служэнню людзям, палепшыць гэты свет, прынесці ў яго больш святла, справядлівасці, любові. Яе шлях быў шляхам міласэрнасці і дабрачыннасці. І нават у самыя складаныя і трагічныя для гісторыі краіны часіны кнігіня здолела застацца эталоном чалавечнасці і прыстойнасці. У выданні пад назвай «Ірына Паскевіч» аўтарства Міколы Багадзяжа і Ірыны Масляніцкай распавядаецца пра лёс кнігіні, якую яшчэ пры жыцці сталі называць «анёлам міласэрнасці».

Калаж Аляксандра Сярэбрунова.

У аснову расповеду аўтарамі пакладзены храналагічны прынып. А пачынаецца кніга з цікавага факта: як аказалася, партрэт Ірыны Паскевіч пэндзля французскага мастака XIX стагоддзя Іпаліта Рабіяра захоўваўся ў Эрмітажы, а ў Гомельскім палацы, дзе яна жыла працягла час, не засталася яе выявы. Аўтары паведамляюць, што копію работы Рабіяра для экспазіцыі Гомельскага палаца-музея зрабіў малады пецябургскі мастак Сяргей Нікішчанкаў.

Падаюцца ў захапляльнай форме і звесткі пра паходжанне родаў Ірыны Паскевіч, у дзявоцтве Варанцовай-Дашкавай, і яе мужа Фёдара Паскевіча. Не засталася па-за ўвагай аўтараў і тыя адметныя факты, што Фёдар Паскевіч быў сярод экспертаў камісіі па сялянскім пытанні, меў сваю думку адносна парадку правядзення рэформы. Меркаванне князя істотна адрознівалася ад меркавання большасці ўдзельнікаў. Аляксандр П не прыслухаўся да эксперта Паскевіча — гэта было нагодай дэманстравы ўна выйсці са складу камісіі, а потым і ўвогуле пасварыцца з імператарам ды з'ехаць у адстаўку ў Гомель.

Як сведчыць гісторыя, у канцы XIX стагоддзя прадукцыя Добрушскай папяровай фабрыкі біла ўсе рэкорды па ўзроўні якасці, тут быў наладжаны працэс вытворчасці, які адпавядаў самым прагрэсіўным на той час тэхналогіям. Аўтары падрабязна распавядаюць, якім чынам заснавальнікам фабрыкі — Паскевічам — удалося дасягнуць значных поспехаў у гэтай справе. Асабліва кранае той факт, што да людзей, якія працавалі на вытворчасці, ставіліся не як да парабкаў, а менавіта па-чалавечы! На гэтай фабрыцы ўпершыню ў Расійскай імперыі, у склад якой уваходзілі на той час беларускія землі, быў уведзены 8-гадзінны працоўны дзень! Бяссплатнае жыллё, аптovy склад прадметаў першай неабходнасці, што маглі набыць супрацоўнікі фабрыкі са значнай зніжкай, бяссплатна дапамога дактароў, аптэка, лякарня, якія меліся пры фабрыцы, — гэтыя факты, а таксама многія іншыя, пра якія распавядаюць М. Багадзяж і І. Масляніцка, сведчаць на карысць таго, што сапраўдна высакароднасць вымяраецца клопатам аб людзях... Пацвярджэннем — і расповед пра далейшы лёс Ірыны Паскевіч, якая, застаўшыся ўдавой у 1903 годзе, працягвала дабрачынную дзейнасць на зямлі, што воляй лёсу стала яе другой радзімай: нават тыя, хто ўсталёўваў савецкую ўладу і для каго прадстаўнікі арыстакратычнага асяродка апырэры класавымі ворагамі, выдзелілі былой кнігіні кватэру і пенсію...

Загадка паланэза ля мінор

Многія, пачуўшы першыя такты знакамітага паланэза «Развітанне з Радзімай», адразу пазнаюць улюбёную

мелодыю. У многіх толькі з ёю і асацыіруецца імя яе стваральніка. А, між тым, гэта была адна з самых уплывовых асоб свайго часу — палітычны дзеяч, дыпламат, паўстанец... «Міхал Клеафас Агінскі» — кніга Міколы Багадзяжа і Ірыны Масляніцкай прысвечана біяграфіі вядомага кампазітара. Багатае на падзеі, поўнае самаадданнага служэння Айчыне жыццё князя Міхала Агінскага вартае вывучэння не толькі на Беларусі, але і ў Польшчы і Літве.

«Запрэжаныя коні ўжо фыркалі пад вокнамі. Агінскі вывеў апошнюю ноту і, падпісаўшыся пад творам, паставіў назву: «Развітанне з Радзімай», — выданне пачынаецца з гэтай рамантычнай гісторыі, якая, не хаваюць аўтары, выклікае ў даследчыкаў сумненні.

Факты сведчаць: паланэз ля мінор № 13 упершыню быў апублікаваны Агінскім у 1831-м — жыць аўтару заставалася на той момант усяго паўтара года. Усе выданні яго музычных твораў дагэтуль выходзілі без «Развітання з Радзімай». На якую думку наводзіць вышэйпрыведзенае? Аўтары падаюць сваё меркаванне, якое адлюстроўвае самую сутнасць разумення імі асобы Міхала Клеафаса: рэч у тым, што паланэз — гэта ўрачысты танец, шэсце. Аўтару «Развітання...», хутчэй за ўсё, не хацелася, каб пад гэтую музыку ў модных салонах кружыліся вясёлыя танцоры — яна вымагала іншага: глыбокага смутку, роздумаў, нябачных слёз і бязмоўнай малітвы... Паланэз задумваўся як даніна памяці загінулым героям і залітай крывёй у паўстанні 1794 года Радзіме...

Што прымусіла Міхала Клеафаса назаўжды пакінуць свой маёнтак у Залессі, дзе прайшлі яго найлепшыя гады на Радзіме, напоўненыя плённай працай? Менавіта тут ён стварыў мноства выдатных музычных твораў: паланэзы, вальсы, мазуркі, маршы, менуэты, раманы, аднаактоўную оперу «Банапарт у Каіры». У Залессі любая жонка нарадзіла яму трох дачок і сына...

У аповедзе ёсць адказ на гэтае пытанне, а таксама і іншыя цікавосткі, датычныя не толькі жыцця, але і смерці славянскага кампазітара: вядома, што памёр Агінскі ў Фларэнцыі, і італьянцы ўганаравалі яго пахаваннем у пантэоне Санта Крочэ, дзе знаходзіцца саркафаг самых знакамітых італьянцаў з гісторыі краіны: Галілея, Макіявелі, Мікеланджэла, Керубіні, Расіні...

Пададзеныя ў ненавядзлівай, захапляльнай манеры матэрыялы падзелены на невялікія тэксты, што, несумненна, значна паліячае засваенне вучнямі самага галоўнага не толькі з жыцця і дзейнасці кампазітара, але і пашырае веды па гісторыі Айчыны канца XVIII — пачатку XIX стагоддзяў, спрыяе ўмацаванню пачуцця гонару за яе гістарычнае мінулае.

Той, хто ратаваў іншых

На адным з карпусоў 3-й клінічнай бальніцы ў Мінску можна пабачыць мемарыяльную дошку Герою Савецкага Саюза доктару Клумаву. Немагчыма злічыць, колькі чалавек выратаваў ад смерці Яўген Клумаў, удзельнік Мінскага антыфашысцкага падполля... Сам жа разам з жонкай, адданай яму і справе яго жыцця — медыцыне, загінуў у газавай камеры незадоўга да Перамогі, у лютым 1944 года. Яшчэ больш людзей доктар выратаваў падчас мірнай працы спачатку ў Маскве, потым — падчас руска-японскай вайны — на ваеннай службе, пасля — у беларускай вёсачы Суткава і яе ваколліцах у Рэчыцкім павеце і, урэшце, у Мінску...

Выданне Міколы Багадзяжа і Ірыны Масляніцкай «Доктар Яўген Клумаў. Дарога ў бессмяротце» знаёміць з подзвігам выбітнага доктара. Прычым пад подзвігам разуmeerца не толькі яго бяспрашная, надзвычай рызыкоўная дзейнасць на карысць падполля падчас Другой сусветнай вайны, але і ўсё яго жыццё; не толькі праца як доктара, але і стаўленне да людзей, дапамога ім усімі магчымымі сродкамі... Аўтары прапануюць зазірнуць у няпростыя для нашай краіны часы і перажыць усе акалічнасці вартай самай высокай павагі біяграфіі Яўгена Клумава. Выкладзеная аўтарамі інфармацыя з жыцця доктара пацвярджае вядомую ісціну: месца для чалавечнасці ёсць заўсёды і паўсюль, нават у самых безнадзейных абставінах: знаходзячыся ў фашысцкіх засценках, закатаваны і знясілены, доктар і там змог выратаваць жыццё іншаму чалавеку — калі яму падрыхтавалі ўцёкі, ён адмовіўся і замест сябе папрасіў дапамагчы доктару Грыгор'евай...

Аўтарскі стыль расповеду з уменнем трымаць чытача ў напружанні да апошняй старонкі, багаты ілюстрацыйны матэрыял зробіць чытанне незабыўным. Бясспрэчна: і гэтая, і іншыя кнігі серыі знойдуць самае шырокае кола аматараў і зацікаваць у вывучэнні мінуўшчыны і біяграфій славянскіх асоб, якія паўплывалі на ход гісторыі.

Яна БУДОВІЧ

«...Адростак народнай паэзіі»

Максім Гарэцкі, маючы на ўвазе беларускіх паэтаў-самавукаў, зазначаў, што напісанае імі, — «натуральны адростак народнай паэзіі, казак і гутарак, легенд і жартаў». Максім жа Багдановіч у артыкуле «Белорусское возрождение» больш канкрэтны: «Упомянем еще Будьку, Гурло (крестьянин), Т. Гартного (рабочий-кожевник), Ф. Чернышевича (крестьянин), Л. Лобика (крестьянин), Янука Д. (крестьянин), К. Орла (народный учитель), Я. Журбу (народный учитель) и т. д. Внимательный читатель найдет много чего интересного в их не всегда искусной, но всегда безыскусственной поэзии, темы которой продиктованы окружающей жизнью».

А ў артыкуле «За тры гады» ён пісаў: «Л. Лобік і Стары Улас далі некалькі дужа няхітрых, але верных і таму цікавых малюнкаў нашай вёскі». Пазнаёмім вас з трыма аўтарамі з гэтай кагорты.

Нягучна, але шчыра

Лявон Лобік нарадзіўся ў 1871 годзе ў вёсцы Кукавічы Капыльскага раёна. Скончыўшы Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, настаўнічаў у роднай вёсцы, а пасля ў суседняй — Вялікай Раёўцы. Па словах Генадзя Кахановіча, «рэвалюцыйны падзеі сустрэў з акрыленай душой, уступіў у сацыял-дэмакратычную групу Капыля, стаў яе актывістам: атрымліваў прапагандысцкую літаратуру, праводзіў сходы, распаўсюджваў забаронены друк».

Адбыўшы пакаранне, у Кукавічах займаўся антыўрадавай агітацыяй. Гэта прывяло да таго, што сяляне захапілі ў мясцовага пана Патразоніна нарыхтаваныя дрывы. Лявона Лобіка ўспрынялі завадатарам і зноў арыштавалі. У час рускай рэвалюцыі 1905—1907 гадоў выслалі на тры гады ў Краснаярскі край, потым месца прызначэння змянілі на правінцыяльны гарадок Чорны Яр на Волзе.

Пасля вызвалення працаваў у Пінску, затым настаўнічаў у Кукавічах. Некаторы час быў сакратаром у нясвіжскага міравога судзі. Але ад рэвалюцыйных поглядаў не толькі не адмовіўся — актыўна далучыўся да нацыянальна-вызваленчага руху. Збіраючы грошы на беларускую справу, асмеліўся звярнуцца па дапамогу да... Патразоніна. Абураны такім нахабствам, той заявіў, каб у яго дом больш ніколі не ступала нага Лобіка.

Іншы грукнуў бы дзвярыма, а Лявон Сцяпанавіч спакойна запытаўся:

— А як наконт беларускіх календароў?
— Якія яшчэ календары?! — закрычаў Патразонін.

— Дай, пане, грошай на іх выданне.
— Ты ўжо зусім абнаглеў! У турме згнаю!

Слова стрымаў. Лявона Лобіка трэці раз арыштавалі. Пакаранне адбываў у Віленскай турме. Пасля вызвалення выступаў у «Нашай ніве» з вершамі, нататкамі, іншымі матэрыяламі. Дзякуючы яму, у беларускай літаратуры з'явіўся новы жанр — вершаванае апавяданне. Колькі напісаў такіх твораў — невядома, а былі надрукаваны тры: «Залом у жыцце» (1911), «Лекар-вядзьмар» і «Калядны вечар» (абодва 1912).

Самы дасканалы ў мастацкіх адносінах першы з іх. Ён, дарэчы, уключаны ў першы том трохтомнай «Анталогіі беларускай паэзіі». Лявон Лобік паматэрску выпісаў характар галоўнай гераіні Алены, якая пасля смерці мужа і траіх дзетак засталася з дачкой. Добра яшчэ, што жыта ўрадзіла. Ды прыйшла

Хведар Чарнышэвіч, Максім Гарэцкі, Лявон Гмырак.

на палетак, а яно: «паломана дужа ляжыць, // Кукла завіта у жыцце стаіць!..» Ніякай «суседка Таклюся» зрабіла залом.

Бабка-знахарка параіла: «Вырві залом і ў чарон палажы: // Будзе той сохнуць, як у коміне жыта, // Будзе цягацца ён сам, як забіты, // Покуль паморак яго не зграбе; // Смерці ж не будзе чакаць на цябе!» Аднак знахарка пра ўсё расказала Таклюсе. Тая прызналася Алене, што ніякага залому не рабіла. Жанчыны разышліся мірна-палюбоўна.

Пішучы ў сваіх вершах пра жыццё народа, Лявон Лобік змагаўся з забабонамі, верыў у шчаслівы дзень, калі Беларусь стане свабоднай. Публікацыя ў 11 нумары за 1912 год найбольш цікавая:

«Шмат чаго крые наша зямля ў сваім нутры, — пісаў ён. — Вось каб у нашым павецце вучоныя прагледзелі зямлю, та ў ёй пэўна што знайшлі б шмат чаго цікавага і карыснага для людзей. Я хачу сказаць аб тым, што месцамі грунт дае ўраджай без навозу да 25 гадоў, а гэта знак таго, што тут у зямлі ёсць нейкія мінералы. Напрыклад, апавадае жыццель вёскі Круцоўшчыны Іван Ліхадзіеўскі, што недалёка ад іх вёскі ва ўрочышчы «Вузкія» некалі капалі зямлю пад стоўбікі і знайшлі слой солі, толькі чырвонага колеру, соль жа былі адкапалі і каля вёскі Цапры Грыцэвіцкай воласці... Калі б хто пацікавіўся праверыць маё пісанне, той хай пытаецца Івана Ліхадзіеўскага, каторы жыве ў вёсцы Круцоўшчыне Цімкавіцкай воласці, ён можа паказаць усе гэтыя месцы, пра каторыя я пішу». Канешне, гаворка ішла пра паклады калійнай солі. Іх нямала і на Капыльшчыне. Праўда, не столькі, каб пацаць прамысловую здабычу.

Лявон Лобік удзельнічаў у Лютаўскай і Кастрычніцкай рэвалюцыях. Пасля перамогі апошняй выступаў у часцях 2-й арміі Заходняга фронту. Агітаваў пераходзіць на бок народа. Аднак знаходжанне ў ссыльцы не прайшло бяследна — захварэў на сухоты. Памёр у капыльскай бальніцы ў канцы сакавіка 1918 года.

Дзеля лепшай долі

Паэтам-самавукам быў і Хведар Чарнушэвіч. Выступаў пад псеўданімамі: Хведар Таракан, Тараканчык, Татарынчык, Хведар, Тодар Ч-віч і іншымі. Спачатку пісаў па-руску. Аднак хутка перайшоў на родную мову. З 1908 года друкаваўся ў «Нашай ніве», беларускіх календарых, літаратурна-

мастацкім альманаху «Маладая Беларусь». Асабліваю актыўнасць праявіў у 1910—1913 гг. «Сваімі» для яго сталі і такія выданні, як «Дзяніца», заходнебеларускія газеты «Беларуская думка», «Родная страха».

Біяграфічных звестак пра Хведара Іосіфавіча таксама мала. Вядома толькі, што ён карэнны капыльчанин. Нарадзіўся ў пачатку 1880-х гадоў. Ніякай адукацыі не атрымаў. Затое добра авалодаў сакрэтамі шавецкай справы. У пошуках работы шмат вандраваў па Случчыне. У 1916 годзе падаўся на заробкі ў Пецярбург. Відаць, не без падказкі Цішкі Гартнага. Але праз тры гады са сталіцай развітаўся. Жыў паблізу Нясвіжа. Калі адышоў у лепшы свет — таксама невядома.

Як паэт зарэкамендаваў сябе няблага. Як і ўсе тагачасныя творцы, не абыходзіў сацыяльнай праблематыкі. Публіцыстычныя матывы былі скіраваны ў рэчышча абуджэння народа ад нацыянальнага бяспамяцтва, далучэння да працы ў імя свабоды і будучыні.

Найбольш выразна грамадзянская пазіцыя лірычнага героя выяўлена ў вершах «Прачынайся, мой край!», «Пагудка», а ў «Песні каваля» працоўны рытм паўстае праз увасабленне зрухаў у жыцці грамадства, выкліканых рэвалюцыяй (твор напісаны ў 1910 годзе). Аднак не абыходзіў і без пэўнай інтанацыйнай пераклічкі з іншымі паэтамі, якія таксама прайшлі рабочую загартоўку (хоць бы з Цішкам Гартным):

Мой горан пылае,
Іскры ляцяць;
Я мех уздуваю
І буду кавалец...
Працюю, гарую,
Як моцы стае,
Гартую, муштрую
Жалеза мае...

У кузні ад рання да ночы стаю
І молатам лепіваю долю кую!

У лірычнага героя прагавітае жаданне «загнуць, закруціць» такую касу, з якой можна будзе выйсці ўночы, каб скасіць нядолю. Таму і стараецца, «у кузні ад рання да ночы стаіць». Апошнія два радкі першай страфы падаюцца рэфрэнам. Яны цалкам паўтараюцца і ў канцы другой. А ў трэцяй, заключнай, крыху зменены:

Я праўду і волю кахаю-люблю
І молатам лепіваю долю кую!

Гэта ўзмацніла сацыяльную скіраванасць твора. Лепшая доля немагчыма без «праўды і волі». Лірычны герой Хведара Чарнышэвіча думкамі блізка з помывасламі найлепшых перадавых людзей свайго часу:

Я хацеў бы громам-бурай
Пранясціся ў ноч глухую,
Ваяваць з жыццём панурым,
Слаць маланку залатую.

Ён не прымаў абьякавасць і спакойнасць. Заклікаў народ на барацьбу супраць прыгнятальнікаў: «Гэй, прачынайцеся, сонныя людзі! // Стрэньце вы новае жыцце свае: // Доля і радасць асвежыць вам грудзі! // Сонца ўстае!». Аднак, як засведчыў верш «Славянам», лепшага жадаў не толькі свайму народу, але і іншым, якія таксама павінны стаць на шлях вызвалення і свабоды.

Напісанне твора датуецца 1925 годам, калі ўжо было шмат пражыта і перажыта, думана і перадумана. Можна толькі здагадацца, як гэта адбывалася, але са зместу твора відаць, што Хведар Чарнышэвіч не здрадзіў ідэалам рэвалюцыйнай маладосці, застаўся перакананым і ў тым, што свабода аднаго народа немагчыма без вольнасці іншых. Бадай, пер-

шым у беларускай паэзіі загаварыў пра славянскае адзінства:

Убогі, абняты паганая доляй —
Багатыя духам, браты!
Каму непраглядная цемра няволі
Навеела сон залаты!
Чаму нам не глянуць сябе навакола
І раныці пахам дыхнуць?
Узышоўшаму яснаму сонцу вясёлы
Славянскі свой гімн зацягнуць?
Чаму нам не кінуць ўзаемнай нягоды,
Славяне? Брат брата абняць?
Каб людскае права народай свабоды
Агульнай сям'ёй скарыстаць?!
Здабудзем жа веру ў нязломану сілу,
Паставім, паднімем свой стан —
І будзе нам маткаю роднаю, мілай
Вяліка дзяржава славян!

Моцныя ў творчасці Хведара Чарнышэвіча і лірычныя матывы, аб чым сведчаць творы «Лета», «Самагудка», «Зорка», «Вечар», «Веснавая мелодыя» і іншыя. Аднак нават тады, калі радаваўся пачатку новага дня, як у вершы «Сонца ўстае», увязваў гэта і ўвогуле з абуджэннем жыцця:

Лес зашумеў, як бы радасцю дзіўнай,
Птушкі ішчабечуць песні свае,
Хвоі накрывіць акрасай чароўнай, —
Сонца ўстае.
Гэй, прачынайцеся, сонныя людзі!
Стрэньце вы новае жыцце свае:
Доля і радасць асвежыць вам грудзі!
Сонца ўстае!

Безназоўны ж верш «Зосья суніцы збірала...» — як бы падгледжаная сцэнка з маладога жыцця: «Зоська суніцы збірала», а «Янка хадзіў па грыбах». Знячэўку сустрэліся, «жарты за жартамі міла сыпаць зачалі». А пасля... Памятга траўка... «Зоська суніц не набрала», а «Янка патрушчыў грыбы». Ледзь прыкметныя іскрыначкі гумару яшчэ мацней засвяціліся ў другой частцы (яны пададзены пад нумарамі) верша:

Час пераходзіць памалу,
У жыцці чаго не спаткаць —
Зоська пшаніцу вязала,
Янка касіў сенажалю.
Праца йшла добра і гладка,
Кажды спачыць захацеў, —
Зоська карміла дзіцятка,
Янка палуднаваць сеў.

Напісаў Хведар Чарнышэвіч і паэмы «Нявольнік», «Навабранец», а «Кацярыну» Тараса Шаўчэнка пераклаў на беларускую мову. Яна была выдадзена ў 1911 годзе ў Вільні асобнай кніжкай пад рэдакцыяй Янкі Купалы.

Вершы «Песня каваля», «Сонца ўстае», «Зосья суніцы збірала...», «Славянам» змешчаны і ва ўжо згаданай «Анталогіі беларускай паэзіі». На добры лад іх, а таксама творы, што раскіданы па розных выданнях, а таксама тое, што захоўваецца ў рукапісах, сабраць бы пад адной вокладкай. Неблагая кніжачка атрымалася б. Ды Хведару Чарнышэвічу яшчэ пашанцавала. Усё ж яго мастакоўская спадчына не згубілася. Чаго не скажаш пра яго аднафамільца, таксама ўраджэнца Капыля.

Рыгора Чарнышэвіча ў рэвалюцыйных колах ведалі па мянушцы Філасоф. Нарадзіўся ў 1888 годзе. Вершы пісаў не толькі ў гады маладосці, друкуючыся ў «Нашай ніве». Аб гэтым сведчаць некалькія публікацыі 20-х гадоў мінулага стагоддзя ў раённай газеце. Але ў адрозненне ад напісанага Хведарам Чарнышэвічам асаблівымі мастацкімі якасцямі вершы не вызначаюцца. Як склаўся яго далейшы лёс, невядома. Відаць, стаў ахвярай беззаконня. Так можна меркаваць на падставе ўспамінаў ягонай сястры Марыі. З ёю ў свой час сустракаўся Генадзь Кахановіч. Марыя Іосіфаўна паведала яму, што брат памёр у 1937 годзе ў Сібіры.

Язэп ЛІТВИНОВІЧ

Павольна і паспешна

Кожны з нас так ці інакш вандруе ў пошуках чаго-небудзь, няхай гэта будучы эмоцыі, уражанні, цікавыя падзеі або незвычайныя рэчы. «Натуральная і патрэба зафіксаваць, увасобіць свае ўяўленні аб прыгажосці і добрабыце. На жаль, у сучаснай мітусні мы не заўсёды паспяваем звяртаць увагу на прыгожае і незвычайнае вакол. Стаць уважлівай да таго, што нас акружае, запрашае творчы тандэм Дзмітрыя Комлева і Марыны Баранчык-Красоўскай», — такім чынам арганізатары прадстаўляюць першую персанальную выстаўку гэтых двух маладых мастакоў. Экспазіцыя скульптуры, графікі і фатаграфіі розных перыядаў творчасці пад назвай «Два пачаткі. Вытокі зямнога» працуе ў Гарадской мастацкай галерэі твораў Леаніда Шчамялёва.

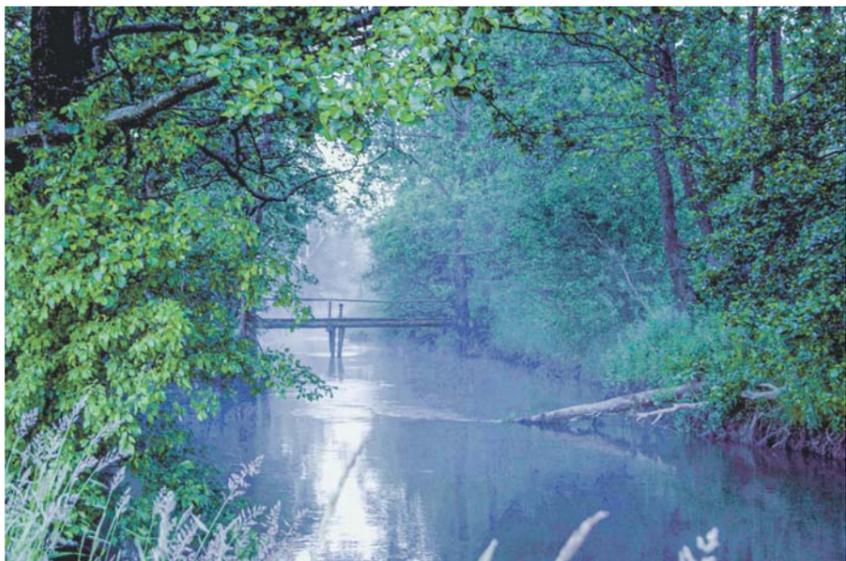
Аўтары імкнуцца паказаць у сваіх работах як простыя назіранні, так і алегарычныя ўяўленні аб прыгажосці навакольнага свету. Адбываецца гэта шляхам злучэння ў вобразах зямнога і фантастычнага. Так, у творах пераважаюць прыродныя матывы з прымешкай міфалогіі, этнікі і сімвалізму.

Марына Баранчык-Красоўская «Хамелеон», 2018 г.

Дзмітрый Комлеў і Марына Баранчык-Красоўская працуюць з рознымі матэрыяламі, але ў іх творах прасочваецца падобная тэматыка. У скульптуры гэта анімалістыка, дзе побач са знаёмымі глядач бачыць выдуманых істот фантастычнай прыгажосці. Графіка — адлюстраванне ўсяго жывога, што ўразіла творцу, у тым ліку вобраз чалавека. Дапаўняе экспазіцыю невялікі фотаматэрыял пейзажнага кірунку і некаторых жывых аб'ектаў.

— Мне вельмі імпануе спалучэнне станковага і дэкаратыўнага мастацтва, — адзначыла падчас адкрыцця выстаўкі «Два пачаткі. Вытокі зямнога» мастацтвазнаўца Ларыса Фількенштэйн. — Уласна кажучы, гэта канцэпцыя маёй галерыі «Брама», якой хутка споўніцца 30 гадоў.

Дзмітрый Комлеў «Плынь».

Дзмітрый Комлеў «Паляванне», 2015 г.

Я не ведаю, ці маюць пра яе паняцце гэтыя маладыя мастакі і ці так яны фармулююць сваё своеасаблівае аб'яднанне, магчыма, што і ніяк не фармулююць. Аднак атрымалася прыгожае спалучэнне. Здрава, калі на сценах малюнкi, а ў прасторы не толькі традыцыйная станковая скульптура, але і дэкаратыўнае мастацтва, якое пэўны час лічылася другім сортам. З кожным разам мы пераконваемся, што гэта не так. Розныя стылі і віды мастацтва, якія традыцыйна не спалучаюць, даюць вельмі жывы і свежы, цікавы эффект. У гэтай зале найперш мы заўважаем вынаходлівасць творцаў.

Адзін з аўтараў — Дзмітрый Комлеў — нарадзіўся ў Мінску ў 1988 годзе. Скончыў Мінскую дзяржаўную гімназію-каледж мастацтваў імя Івана Ахрэмчыка і Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў (кафедра скульптуры). З 2006 года — удзельнік Рэспубліканскіх мастацкіх студэнцкіх і маладзёжных выставак, з 2007-га — творчых міжнародных пленэраў і сімпозіумаў. У іх ліку — гарадскі пленэр-практыка па камені «Легенды Лагойска» ў 2008-м і пленэр па камені «Трыумф жыцця» для асяроддзя горада (Бараўляны, 2016—2017 гг.). У экспазіцыі, што размясцілася ў галерэі твораў Леаніда Шчамялёва, большая частка работ — аўтарства менавіта Дзмітрыя Комлева. Найперш звяртае на сябе ўвагу серыя, прысвечаная самым разнастайным птушчым гнёздам.

— Можна правесці шмат паралелей. Гняздо — дом і зараджэнне жыцця. Як людзі, птушкі будуць розныя дамы. Важна паказаць уменне канкрэтнага або выдуманнага віду пабудоваць гняздо з нічога, — адзначае мастак.

Аўтару ўдалося не паўтарыць самога сябе: кожная скульптура выключная і, як здаецца, недаўгавечная. Сапраўды, матыў нараджэння, унікальнасці і каштоўнасці крохкага жыцця прасочваецца ў большасці скульптурных, графічных і

фотаработ маладога творцы. Глядач адчувае гэты жыццесварджалны пасыл найперш у цёмным камені, светлым дрэве, іржавым зварным метале; у абстрактных і канкрэтных вобразах, у плаўных лініях і рэзкіх пераходах.

Уражваюць не толькі скульптурныя кампазіцыі, але і графіка. У карцінах «Птушкі. Чайкі» (2016), «Птушкі. Відавая разнастайнасць» (2016), «Качка ў траве» (2021), «Кайманавая чарапах» (2014), «Насякомыя на кветках» (2021) прасочваецца талент тонкага назіральніка, схільнага ўбачыць непрыкметныя дэталі, схаваныя ад вока мінака дробязі. Гэты так званы «незамыслены погляд» вабіць сваёй дэсцыі невыразнасцю, а часам і паспешнасцю, нібыта зафіксаваць кожны момант, схопіць той ці іншы вобраз было надзвычай складанай справай. Пры любых абставінах трэба спяшацца, паскарацца і адначасова ўмець чакаць. Відавочна, Дзмітрый Комлеў здольны і на тое, і на тое, і ўсё ж бліжэй яму — павольнасцю, сузіранне, любаванне (што ясна выяўлена ва ўсіх фатаграфіях без выключэння).

Прытым вобразы чалавека — а ў графіцы гэта толькі адзін «Эцюд аголенай натуры» (2011) — арыгінальнасцю не вылучаюцца: прыгожыя жаночыя целы, варыянты паставы натуршчыц — і толькі. Ва ўсім гэтым не счытваецца асоба, яе характар і настрой. Гэта зусім не супярэчыць канцэпцыі аўтара, аднак эцюд выглядае лішнім у экспазіцыі, хоць, відавочна, служыць дапаўненнем да часткі, звязанай з цялесным і пацучцёвым (кампазіцыі з дрэва «Empty» 2019-га ды «Імгненне» 2021-га, выкананыя з выкарыстаннем каменю).

Фрагмент экспазіцыі.

Працягваюць аўтар сябе як цікавыя акварэлісты: работы «Луток. Аржанка. Сойка» (2007), «Лань» (2009), «Хамелеон» (2010) адрозніваюцца адна ад адной і па колеравым рашэнні, і па кампазіцыі. Аднак кожная — нібы яркая (часцей у пераносным значэнні гэтага слова) ілюстрацыя да нейкага дзівоснага апавядання, якое яшчэ мусіць быць напісаным.

***

Марына Баранчык-Красоўская нарадзілася ў Мінску ў 1992 годзе. Вучылася ў Мінскім дзяржаўным мастацкім каледжы імя Аляксея Глебава і Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў (кафедра скульптуры). З 2018 да 2020 года выкладала скульптуру ў Мінскай дзяржаўнай гімназіі-каледжы мастацтваў імя Івана Ахрэмчыка. Удзельніца міжнародных фестываляў і конкурсаў. Шмат разоў прадстаўляла свае работы на міжнародным з'ездзе фестывалі «Гіпербарэя» ў Петравадску.

Работы мастацкі больш фантастычныя — яна спрабуе паказаць новы свет, іншую рэальнасць, хоць і не такую далёкую ад знаёмай глядачу. Прыроду Дзмітрыя Комлева дапаўняе не меней жывы і насычаны космас Марыны Баранчык-Красоўскай.

— Мы з Дзмітрыем даўно знаёмыя: вучыліся разам у акадэміі, хоць ён на пару курсаў раней. Немагчыма было не заўважыць, што мы блізкія па духу, — расказала мастачка. — Дадзеная экспазіцыя рыхтавалася з вясны, і мы, натуральна, вельмі ўдзячны галерэі за магчымасць паказаць свае работы.

Марына Баранчык-Красоўская «Крок у цішыні», 2021 г.

Нешматлікія работы гэтага скульптура, за выключэннем адной гіпсавай, выкананыя з бронзы. Матэрыял апраўдвае ідэю: Марына Баранчык-Красоўская стварыла пераважна масіўных істот, і найперш гэта выдуманая зьяры, адлюстраваная ў кампазіцыях «Крок у цішыні» (2021), «Вартавы неба» (2021), а таксама гіпсавым «Ціхаходзе» (2020), які ідэяна нічым не адрозніваецца ад вышэйназваных. Героі ўнушальных маштабаў, з шасцю доўгімі канечнасцямі нагадваюць асаблівыя мікрасветы, якія існуюць па сваіх законах. Звярнулася мастачка і да рэалізму, што выяўлена ў творах «Сябар» (2017), «Позех» (2017) і «Хамелеон» (2018). Тут ужо нават бегмот выглядае не вельмі вялікай жывёлай, не кажучы ўжо пра невялічкага хамелеона і звычайнага памеру таксу. Творчы почырк ва ўсіх шасці скульптурах адрозніваецца. Відаць, аўтар спрабуе сябе, а жанр анімалістыкі падыходзіць для такіх эксперыментаў як мага лепш. Агульнае адно — непрыкаяваная любоў да жывога, і нават назва «Сябар» кампазіцыі з мілай таксай не выглядае банальнай ці непатрэбнай. Між іншым, пераканаўчыя вобразы Марыны Баранчык-Красоўскай маюць магчымасць стаць упрыгажэннем гарадской прасторы, на што сама мастачка, магчыма, спадзяецца, аб чым сведчыць у тым ліку ўдзел у спецыялізаваных спаборніцтвах, такіх як, напрыклад, адкрыты фестываль-конкурс снежна-ледзяных скульптур «Чароўны лёд Сібіры».

Марына Баранчык-Красоўская «Вартавы неба», 2021 г.

«Аўтарам выстаўкі важна не толькі выклікаць станоўчыя эмоцыі і пацучцё гармоніі ў глядача, але і звярнуць яго ўвагу на важнасць захавання таго, што нас акружае, заахвоціць беражліва ставіцца да прыроды, — прыкмячаюць стваральнікі экспазіцыі ў галерэі Леаніда Шчамялёва. — Умець атрымаваць асалоду ад кожнай дробязі і заставацца ў балансе з самім сабой — гэта галоўныя арыенціры, якія Дзмітрый Комлеў і Марына Баранчык-Красоўская імкнуцца выказаць у сваёй творчасці. Гэта запавет, які яны пакідаюць кожнаму наведвальніку», — адзначаюць арганізатары. Пазнаёміцца з праектам на Рэвалюцыйнай, 10 можна на 12 верасня.

Югенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Праз прызму мінулага... погляд у будучыню

Экспурсіі, музейныя ўрокі і заняткі ды нават урачыстая рэгістрацыя шлюбу — усё гэта сёння прапаноўвае Нясвіжскі гісторыка-краязнаўчы музей. Будынак на ўездзе, на Ленінскай, 96, адразу звяртае на сябе ўвагу. Дом з чырвонай цэглы ў стылі эклектыкі пабудаваны яшчэ ў 1896 годзе. З гістарычных даведак дакладна не вядома, для якіх мэт будаваўся: па адных звестках — для навучальнай установы — рамеснага вучылішча, па іншых — для мануполькі. Аднак ужо ў пачатку ХХ ст. у памяшканнях размяшчаліся польскія казармы... Зрэшты, краязнаўчы музей цікавы не толькі гісторыяй і змястоўнымі экспазіцыямі: у склад установы ўваходзяць кватэра-музей Міхася Сеўрука, ганчарная майстэрня і музейны аб'ект «Кузня».

Фота з сайту kraevednesvizh.by.

Фрагмент экспазіцыі «Зберагаючы самабытнасць».

У некалькіх словах

У 90-х гадах мінулага стагоддзя будынак з гісторыяй быў адрэстаўрыраваны і прыстасаваны пад гісторыка-краязнаўчы музей. У свой час архітэктары прапанавалі прыбудаваць уваходную галерэю, якая вельмі ўдала ўпісалася. Сама ўстанова была адкрыта ў 1995 годзе, але матэрыялы будучых экспазіцый збіраліся з 1986 года. Зараз у музеі налічваецца пяць пастаянных экспазіцый: «Зберагаючы самабытнасць» (інтэр'ер сялянскай хаты канца XIX — 30-х гадоў XX ст.), «Гандаль і рамёствы Нясвіжчыны» (Рагунская плошча Нясвіжа канца XIX — 30-х гадоў XX ст.), «Нясвіж на скрываванні эпох» (экспазіцыя распавядае аб асноўных этапах гістарычнага развіцця з XV стагоддзя да 30-х гадоў XX ст. у некалькіх раздзелах: «Нясвіж і Радзівілы», «Нясвіж рэлігійны», «Нясвіж адукацыйны», «Замалёўкі нясвіжскага побыту»), «Вайна. Трагедыя. Подзвіг» («Першая і Другая сусветныя», «Вялікая Айчынная», «Вайна ў Афганістане»), «Выратаваныя каштоўнасці» (экспануюцца іконы, настольныя крыжы XIX — пачатку XX ст.).

У кватэры-музеі Міхася Сеўрука па вул. Садовая, 38 прадстаўлена персанальная калекцыя мастака-рэаліста. Яшчэ адна структура — музей «Кузня» — адлюстраванне працэсу кавальскай справы канца XIX — пачатку XX ст. З 2001 года працуе ганчарная майстэрня, арыентаваная на выпуск сувенірнай прадукцыі. З нядаўняга часу тут праводзіцца музейна-педагагічныя заняткі па ганчарным рамястве.

З усіх экспазіцый вылучаецца стацыянарная выстаўка пад назвай «Выратаваныя каштоўнасці», дзе прадстаўлены прадметы, перададзеныя ў музей з Брэсцкай і Гродзенскай мытняў як канфіскаваны кантрабандны тавар. Увогуле, у фондах захоўваецца больш за 130 экспанатаў — прадметаў праваслаўнага культу, якія паступілі ва ўстанову такім чынам. Як распавядае старшы навуковы супрацоўнік Нясвіжскага гісторыка-краязнаўчага музея Вольга Шкрабіна, галоўных экспанатаў менавіта ў гэтай зале вылучыць немагчыма: кожны з іх з'яўляецца часткай духоўнага жыцця пэўных людзей ці царквы: «Наведвальнікі даволі часта спыняюцца каля гэтых абразоў і крыжоў, моляцца... Гавораць, што ў гэтай зале ад абразоў ідзе цяпло. Аднак мы нават не ведаем, з якой дзяржавы яны трапілі ў наш музей. Апошняе паступленне даволі даўняе — 2002 года. Гэта абраз — «Маці Божая Траеручыца» — падараны супрацоўніцай музея Ірынай Галдзецкай».

На скрываванні

У гісторыі Нясвіжа ёсць перыяд, калі існаванне горада з легенд і паданняў пераходзіць у рэальную гісторыю, адлюстраваную ў архіўных дакументах, генеалагічных апісаннях. Гэты час у Нясвіжа супадае з перыядам росту і фарміравання Вялікага Княства Літоўскага, якое складаецца ў моцную цэнтралізаваную дзяржаву. «Горад у гэты перыяд набывае сваіх уладароў, таму ў адной з тэм экспазіцыі «Нясвіж на скрываванні эпох» мы прадстаўляем першыя факты дакументальнай гісторыі горада на фоне агульнай гісторыі ВКЛ», — падкрэслівае Вольга Шкрабіна. Мэтай экспазіцыі з'яўляецца стварэнне такой навукова-мастацкай мадэлі, якая б адлюстравала асноўныя старонкі гістарычнага і культурнага развіцця Нясвіжа з XVI да 30-х гадоў XX стагоддзя. Выстаўка пабудавана тэматычным метадам, гэта значыць, музейныя прадметы падбіраюцца ў залежнасці ад іх здольнасці раскрыць канкрэтны раздзел.

«Гонарам нашага музея з'яўляецца сярэбраны піўны кубак Багуслава Радзівіла з арыгінальнымі ўпаянымі

12 манетамі, выраблены ў Кёнігсбергу (Каралеўства Прусія) у 1720—1757 гадах. Аўтарам з'яўляецца нямецкі майстар Андрэас Юнге І. Вечка ўпрыгожана пасмяротным медалём у гонар Багуслава Радзівіла. Ёсць меркаванне, што кубак быў выраблены па загадзе аднаго з Радзівілаў і захоўваўся на працягу некалькіх стагоддзяў у Нясвіжскім замку. Гэты каштоўны экспанат быў набыты ў мясцовага жыхара, які знайшоў яго падчас сельскагаспадарчых работ на сваім агародзе», — успамінае Вольга Шкрабіна. Не менш цікавыя экспанаты — прадметы са скарбу, які быў знойдзены ў 1988 годзе падчас рамонтных работ у падвале былога кляштра бенедыкцінак. У вялікім медным чане знаходзіўся 141 прадмет сталовага ўжытку са шкла, фарфору і металу канца XIX — першай чвэрці XX ст. вытворчасці Польшчы і Германіі. Найбольшую цікавасць прадстаўляюць графін у выглядзе гусака, дзве лыжкі з ручкай у выглядзе кльоні рака, дэкаратыўная насценная талерка, ваза на трох фігурных ножках, чаркі і шклянкі з вензелямі. Як адзначаюць музейшчыкі, за апошнія 50—60 гадоў гэта самы буйны прадметны скарб, знойдзены на тэрыторыі Беларусі.

І кватэра, і галерэя, і майстэрня

Адной з першых стала фарміравацца персанальная калекцыя мастака Міхася Канстанцінавіча Сеўрука, які пражыў у Нясвіжы 40 гадоў: творы і асабістыя рэчы майстра (1062 адзінкі) былі перададзены музею ў 1989 годзе па завяшчанні жонкі мастака — Раісы Сеўрук. 9 ліпеня 1996 года ў частцы кватэры, дзе жыў і працаваў мастак, была адкрыта кватэра-музей; другая частка была аддадзена пад службовыя памяшканне ўстановы (пазней стала часткай кватэры-музея). «Калекцыя жывапісных і графічных твораў мастака захоўвалася ў папках, скрутках, а невялікая частка аформленых у рамы карцін амаль не была прыстасавана для экспанавання, — успамінае Вольга Шкрабіна. — Калекцыя супрацоўнікаў правёў вялікую працу па іх афармленні ў адпаведныя рамы». Між тым вызныныя праекты — таксама плён працы музейшчыкаў. Напрыклад, у 2005-м, да 100-годдзя мастака, выстаўка жывапісу і графікі прайшла ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Да сёння падобнай маштабнай падзеі, прысвечанай мастаку, не здаралася.

Між тым у 2012 годзе рабочай групай музейшчыкаў пад кіраўніцтвам навуковага супрацоўніка кватэры-музея Міхася Сеўрука Ірыны Калібабы была распрацавана навуковая канцэпцыя і тэматыка-экспазіцыйны план новай экспазіцыі. Праект мастацкага афармлення быў выкананы таксама рабочай групай музея.

Доўгія гады супрацоўнікі шукалі сяброў, даследчыкаў і прыхільнікаў творчасці Міхася Сеўрука. Напрыклад, архітэктар Валянцін Калнін перадаў у фонды музея 4 сшыткі мастака перыяду вучобы ў Віленскім універсітэце, мастацтвазнаўца Віктар Шматаў падарыў некалькі аўтарскіх экзэмпляраў манаграфіі «Міхась Сеўрук», а народны мастак Беларусі, вучань Міхася Сеўрука скульптар Леў Гумілеўскі — барэльф Міхася Канстанцінавіча. Да таго ж у свой час ААТ «Новае жыццё» перадало адну з апошніх работ мастака — карціну «Малацьба льну», суседка і сяброўка Сеўрукаў Любоў Корсак прынесла ў музей партрэт маці, намалёваны мастаком. Так, сёння ў фондах 1240 адзінак.

Цікава, што ў 2019 годзе, пры падрыхтоўцы мерапрыемства, прысвечанага 40-годдзю з дня смерці творцы, супрацоўнікі Нясвіжскага гісторыка-краязнаўчага музея звярнулі ўвагу на некалькі эскізаў, якія, верагодна, створаны да карціны «На сенажаці». Паколькі гэты твор 1953 года захоўваецца ў фондах

Нацыянальнага мастацкага музея, яны звярнуліся да калег з просьбай даць ім электронную копію карціны і, вывучыўшы яе, зрабілі выснову, што ў фондах музея захоўваюцца 17 эскізаў да яе. Мастак у гэты час жыў у Нясвіжы, і людзі, намалёваныя на ёй, хутчэй за ўсё, жыхары Нясвіжчыны.

Дарэчы, хутка ў сацсетках і на сайце музея запусцяць серыю выпускаў «Знаёмства з мастаком» — будучы дэманстравацца фота работ. У планах — музейныя ўрокі, гульні, мерапрыемствы для школьнікаў розных узростаў. Дарэчы, летась на будынку кватэры-музея ўсталявалі новую шыльду, якая цяпер відна здалёк. Будзем спадзявацца, на колькасць наведвальнікаў гэта паўплывае.

Новае і традыцыйнае

Асноўны наведвальнік гісторыка-краязнаўчага музея ў навучальны перыяд — школьнікі ўсіх узростаў, у летні — у асноўным дарослыя (30—45 гадоў) з дзецьмі школьнага і дашкольнага

ўзросту. Аднак, распавядае Вольга Шкрабіна, кожны выбірае сваю экспазіцыю: замежныя госці больш цікавацца этнаграфічнай экспазіцыяй, школьнікі — залай, якая прысвечана военным падзеям. Але больш за ўсё турыстаў прываблівае экспазіцыя «Нясвіж на скрываванні эпох», бо гэта знаёмства з гісторыяй горада. Між тым у Год народнага адзінства зроблены акцэнт на патрыятычнае выхаванне пастаянных наведвальнікаў — школьнікаў. Перадусім гаворка пра музейныя ўрокі і ўдзел у раённых акцыях. Плануецца выстаўка «1939. Год пераломных падзей» да Дня народнага адзінства. Да Свята беларускага пісьменства рыхтуецца часовае экспазіцыя «Повязь стагоддзяў». Апошнім часам супрацоўнікі музея ўсё часцей звяртаюцца да такіх форм працы, як гульні-падарожжы, квэсты, тэматычныя ўрокі і заняткі. Так, цікавацца ў дзяцей і падлеткаў карыстаюцца музейныя ўрокі «Нясвіж паміж мінулым і будучыняй», «Моладзь Нясвіжчыны: на этапах станаўлення. 1950—2000 гг.», заняткі «Калі ласка, унашухатку!», «Цікавыя і невядомыя рэчы ў сялянскай хаце», а таксама квэст «У пошуках музейнага артэфакта», музейная гульня «Падарожжа ў мінулае». Сёлета ў сувязі з пандэміяй праводзіліся віртуальныя экскурсіі па экспазіцыях. Наведвальнікаў знаёмлілі з найбольш цікавымі экспанатамі (усе ролікі змешчаны на сайце музея).

Між тым ужо больш за дзесяць гадоў гісторыка-краязнаўчы музей прапанаваў паслугі па правядзенні тэатралізаванага вясельнага абраду ў музейных залах. У адпаведнасці з краязнаўчым профілем ён праводзіцца з выкарыстаннем беларускіх народных традыцый і на беларускай мове.

Крыху пра асабістае

На пытанне «Чаго не хапае музею сёння ў плане рэкламы ці даступнасці для наведвальніка?» наша супрацоўніца Вольга Шкрабіна адказвае так: «У сучаснага наведвальніка перад тым, як наведаць наш музей, ёсць усе ўмовы пазнаёміцца загадзя. Увогуле, пакуль я не трапіла ў музей, думала, як і многія, што тут нічога не адбываецца, нічога не робіцца — нібыта людзі і захоўваюць нейкія прадметы, выстаўляюць на агляд і да іх ніхто не ходзіць. Аднак, калі апынулася ў гэтым асяроддзі, мне адкрыўся вялізны свет. Тут працуюць людзі, якія праз прызму мінулага могуць распавесці, што чакае ў будучыню».

Па яе словах, за апошнія 10 гадоў калекцыя капітальна абнавіў і стварыў новыя экспазіцыі. «Гэта вялікі і навуковы, і творчы працэс, ад якога заўсёды атрымліваеш задавальненне. Сэрца музея — гэта яго фонды. Навуковым супрацоўнікам трэба заўсёды іх папаўняць, але гэта адбываецца як мэтанакіравана, па плане, так і выпадкова. Калі завітаю ў новы дом ці да сяброў, часта лаўлю сябе на думцы, што аглядаю памяшканне ў першую чаргу як музейшчык: «А што цікавага тут ёсць для музея?» — адзначае Вольга Шкрабіна, якая шмат гадоў працуе ва ўстанове. Яна настолькі жыве працай, што знаёміць землякоў з гістарычнымі фактамі, звязанымі з Нясвіжчынай, не толькі ў музеі, але і ў артыкулах, якія друкуюцца ў газеце «Нясвіжскія навіны».

Як музейшчыка яе вельмі радуе сустрэчы з самымі рознымі людзьмі — і з тымі, хто прыносіць цікавыя прадметы, і з рознымі творчымі і знакамітымі гасцямі, і, натуральна, з калегамі з розных краін. Расчароўваюць яе таксама людзі — наведвальнікі, якія не паспеюць зайсці ў музей — праз дзве хвіліны выходзяць з залаў. Аднак заўважае, што такіх вельмі мала, і спадзяецца, што дзеці і моладзь будучы больш цікавацца сваёй гісторыяй.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Свой каласок у Купалаў вянок

Алена Раманаўна Ляшковіч ужо 14 гадоў займае пасаду дырэктара Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Найдаўжэй пасля першага дырэктара і фактычнага стваральніка музея — жонкі Купалы Уладзіславы Францаўны Луцэвіч, якая была галоўным купалазнаўцам і купалашанавальнікам з 1944 да 1960 года, і ўнучатай пляменніцы Купалы — Жанны Казіміраўны Дапкюнас, якая аддавала свой арганізатарскі і чалавечы талент песняру 16 гадоў.

Фота Кастуся Дробава.

Алена Ляшковіч.

Нехта скажа: пасада дырэктара абавязвае, ганарова і адказна быць кіраўніком такой пашанотнай і паважанай установы, якая ўшаноўвае яшчэ больш значную і непаўторную асобу класіка беларускай літаратуры і першага народнага паэта Беларусі. І гэта праўда. Выпускніца гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Алена Раманаўна зразумела ролю музея ў нашым жыцці і ў жыцці краіны наогул, аб чым сведчыць яе праца перад прыходам у Купалаўскі музей у Беларускім інстытуце праблем культуры, дзе непасрэдна даказвала сваю далучанасць да агульнарэспубліканскіх спраў у лабараторыі музейнай дзейнасці.

Экспазіцыя з выкарыстаннем самых новых сучасных сродкаў скампанавана так, што адно вынікае з другога, вабіць і захапляе, дапаўняе і глыбей раскрывае характар Янкі Купалы як творцы, выбітнага, таленавітага і непераўздызенага, і як проста чалавека. Чалавека, які адчуваў і разумее свой час, сваё месца ў ім, хацеў і намагаўся ўвасобіць гэта ў творчасці. Так, экспазіцыя спрыяе глыбокаму і ўсебаковаму спасціжэнню асобы Янкі Купалы. Іменна асобы, не адарванай ад жыцця простага народа.

Усе станоўчыя якасці, уменне рабіць сваю справу нестандартна, не па шаблонах выкрышталізавалі яе здольнасці і жаданне быць карыснай там, дзе працуе ў дадзены момант. Не проста выконвала абавязкі, а менавіта працавала. Творча, вынікова. Мо і гэта таксама паспрыяла вылучэнню яе на кіраўнічую музейную пасаду. Хай некаму падасца, што ў маштабах краіны не самая гучная пасада. Але гэта як паглядзець. Такі музей Купалы адзіны. Увага да яго, як і да самой асобы паэта, значная. А паколькі ён першы, то і значнасць яго асабліва. Гэта з пачатковых сваіх дырэктарскіх крокаў зразумела і Алена Раманаўна. Не, яна не пачынала з нуля. Яна справядліва звярнулася да вопыту сваіх папярэднікаў. І прызналася: «Нам, сённяшнім “купалаўцам”, вельмі пашанцавала: на працягу ўсіх гадоў у музеі працавалі прафесіяналы, якія сапраўды любілі сваю працу, любілі творчасць Янкі Купалы і сам музей — гэта адчуваецца па тагачасных экспазіцыях. І мне

вельмі прыемна, што сёння калектыў музея — адзін з перадавых у нашай справе. “Купалаўцы” — вельмі крэатыўныя людзі, якія не лічацца са сваім асабістым часам».

Адна з праяў гэтай крэатыўнасці ў тым, што сённяшнія музейшчыкі, як і іх папярэднікі, настойліва дбаюць пра годнае ўшанаванне Купалы не толькі ў Беларусі. Колькі сёння адкрыта музеяў, пакояў, памятных знакаў за межамі нашай краіны, не падлічваю, але мо больш чым каму з іншых выбітных нашых асоб. І шмат што з ініцыятывы, настойлівасці і здатнасці Алены Раманаўны. Адзін прыклад — Славакія.

У 2015 годзе па ініцыятыве Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы адбыўся міжнародны культурна-адукацыйны праект «Славацкімі шляхамі Янкі Купалы». Праз восемдзесят гадоў шляхам паэта па гарадах Браціслава, Святы Юр, Модра, Пешціаны, Марцін, Высокія Татры прайшла дэлегацыя беларускіх пісьменнікаў і журналістаў. Мэтаю было знаёмства з адным са значных эпізодаў у станаўленні беларуска-славацкіх культурных сувязей як фактам у біяграфіі Янкі Купалы, а таксама ўзаемная прэзентацыя сучаснай беларускай і славацкай культуры і літаратуры ў культурнай супольнасці нашых краін. Бадай, самы галоўны вынік акцыі — папярэдняя дамоўленасць з мэрам гарадоў, якія наведваў Янка Купала, аб устанавленні чатырох мемарыяльных дошак і бюста Янкі Купалы з мэтай увекавечыць імя народнага паэта Беларусі і яго гістарычныя відзіт у Славакію ў 1935 годзе.

Наогул жа замежная Купаліяна прадстаўлена даволі шырока. Помнік Янку Купалу ўсталяваны яшчэ ў савецкі час і дагэтуль толькі адзінаму з беларусаў у Эраў-парку ў Нью-Ёрку. Помнікі ёсць і ў Маскве, Санкт-Пецярбургу, адзначана імя Купалы і ў Смаленску, Кіславодску, сяле Пячышчы каля Казані, вёсцы Соф’іна Раменскага раёна Маскоўскай вобласці, Вільнюсе, пасёлку Гаспра каля Ялты, маецца бюст на Алеі паэтаў, што тварылі кірыліцай, у Гісторыка-культурным цэнтры у балгарскай Плісцы, мемарыяльны памятник знак у фінляндскай Іматры, шмат дзе ўстаноўлены мемарыяльныя дошкі, прысвечаныя паэту. Імя Купалы атрымалі школа і вуліца ў Душанбэ, бібліятэка ў Харкаве, вуліца ў Кіеве і Запарожжы, у Ташкенце, Рызе, Тбілісі, Ніжнім Ноўгарадзе, Беластоку, Гданьску і інш. Цікавы і такі факт — дэпутаты гарсавета ізраільскага горада Ашдод назвалі імем Янкі Купалы плошчу.

І гэта далёка не ўсё са здзейсненага. Не, вядома, гэта стваралася не толькі сёння і зараз. Ва ўсе часы настойліва стараліся музейныя супрацоўнікі, і не толькі яны, каб Купала стаў вядомым і шанаваным і за межамі Беларусі.

Больш карыснай інфармацыі можна знайсці ў самім Купалаўскім музеі. Зайдзіце туды яшчэ раз. Спакойна, разважна і ўдумліва прайдзіце па яго залах. Перакананы: колькі б разоў вы ні прыходзілі, вас заўсёды чакаюць незвычайныя адкрыцці. І не толькі з творчай спадчыны, але і ў самім жыцці паэта. Экспазіцыя з выкарыстаннем самых новых сучасных сродкаў скампанавана так, што адно вынікае з другога, вабіць і захапляе, дапаўняе і глыбей раскрывае характар Янкі Купалы як творцы, выбітнага, таленавітага і непераўздызенага, і як проста чалавека. Чалавека, які адчуваў і разумее свой час, сваё месца ў ім, хацеў і намагаўся ўвасобіць гэта ў творчасці. Так, экспазіцыя спрыяе глыбокаму і ўсебаковаму спасціжэнню асобы Янкі Купалы. Іменна асобы, не адарванай ад жыцця простага народа. Мо менавіта таму і сёння зварот да яго, ягонай творчасці не змяняецца, набывае новыя зацікаўленні. На іх кваліфікавана адказваюць і музейныя супрацоўнікі.

«Нам, сённяшнім “купалаўцам”, вельмі пашанцавала: на працягу ўсіх гадоў у музеі працавалі прафесіяналы, якія сапраўды любілі сваю працу, любілі творчасць Янкі Купалы і сам музей — гэта адчуваецца па тагачасных экспазіцыях. І мне вельмі прыемна, што сёння калектыў музея — адзін з перадавых у нашай справе. “Купалаўцы” — вельмі крэатыўныя людзі, якія не лічацца са сваім асабістым часам».

Вядома, у такой глыбіннай выяве ўсіх бакоў жыцця Купалы ў сённяшняй экспазіцыі заслуга ўсяго калектыву, яго намаганні выніковыя і прыкметныя. Я нездарма падкрэсліў «ўсяго калектыву», бо без яго ніякі кіраўнік, хай сабе мае сем пядзяў, нічога не зробіць. Але ж і намаганні калектыву без здатнага кіраўніка будуць марныя. Дык мо гэта сам Купала, ягоны дух, што лунае над намі і сярод нас, спрыяе таму? Калі так, то хай спрыяе і далей.

Варта адразу прызнаць, што ў купалаўскім дырэктарскім гроне Ляшковіч не адна такая. Купалаваму дому, як правіла, шанцавала на сваіх гаспадароў. Пачынаючы з самой Купаліхі — жонкі паэта, наступныя дырэктары ў меру сваіх сіл імкнуліся зрабіць музей цікавым, вабным, інфармацыйна багатым, каб сюды ахвотна хадзілі наведвальнікі. Хадзілі самі, а не толькі згодна са школьнай праграмай. Я не прыхільнік называць некага самым-самым, хоць, прызнаюся, добра ведаў большасць з былых дырэктараў. Разумею, што калі кожны на сваім месцы робіць нешта карыснае і патрэбнае грамадству, калі вынікова рэалізуе свае набытыя і прыродныя здольнасці, гэта акурат і запатрабавана, мае вызначальны характар. Такіх музейшчыкаў-купалазнаўцаў нямала, таму музей і займае сваю,

толькі яму ўласціваю, нішу ў беларускай культуры.

Так было ва ўсе часы. Хай прабачаць чытачы, але хацеў бы назваць усіх дырэктараў: Янка Шарахоўскі, Іосіф Жыдовіч, Уладзімір Юрэвіч, Алесь Бажко, Аляксей Кулакоўскі, Жанна Дапкюнас, Сяргей Вечар і з 2007 года Алена Ляшковіч. І заўсёды музей даказваў: музей — не толькі сама экспазіцыя. Гэта яшчэ настойлівая праца па вывучэнні і даследаванні творчай спадчыны паэта, пошук новых, нетрадыцыйных спосабаў у добрым сэнсе прапаганды яго творчасці, у тым ліку і за межамі Беларусі. Купала тут шанцуе. Зрэшты, як і Якубу Коласу, Максіму Багдановічу. Цяпер да гэтай тройцы можна далучыць Уладзіміра Караткевіча. Таму было б зусім справядліва і карысна адкрыць у яго мінскай кватэры мемарыяльны музей. Дарэчы, як на маё меркаванне, можна было б унесці невялікія карэктывы і ў назву музея Петрусы Броўкі. Гэта ж не проста літаратурны музей, як называецца ён цяпер, а мемарыяльны музей-кватэра, як і Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа. Для наведвальнікаў гэта мае зусім іншае, не масавае, не традыцыйнае ўспрыняцце, а своеасаблівую, непаўторна-хваляючую асаблівасць і адметнасць.

Але вернемся да музея Купалы. Пры кожным з дырэктараў ягоная экспазіцыя хоць і апавядала пра жыццё і дзейнасць адной творчай асобы, але заўсёды абнаўлялася, асучаснівалася, знаходзіліся новыя дэталі, эпізоды, з’яўляліся новыя тэхналогіі. Зрэшты, абнаўляўся сам погляд на асобу Купалы і ўсё тое, што адбывалася з ім самім і вакол яго. Не, я не хачу сказаць, што як ва ўсе часы, так і цяпер у гэтым музеі, зрэшты, як і ў іншых, усё абсалютна бездакорна, беспраблемна. Бывае рознае, надараюцца і неспрыяльнасці, няўдачы. Аднак важна не канцэнтравана на іх, не хаваць пад добрым і лепшым, а бачыць, разумець і прымаць эфектыўныя меры. Бо заўсёды пераважае тое станоўчае, што спавядае ўвесь музейны калектыў. Мо нават праблемныя пытанні змушаюць больш эфектыўна і настойліва шукаць шляхі да новага, яшчэ не бачанага, часта не асвоенага. Але перамагае той, хто не спыняецца, не збочвае, не баіцца прызнаваць праблемы.

Так і ў купалаўцаў. Яны няспынна і нястомна пашыраюць Купалавае поле. А таму зернейкі, пасеяныя Купалавым словам, прарастаюць нават далёка ад беларускага палетка. Не спыняецца такое сыйво і цяпер. Алена Раманаўна разам са сваімі паплекнікамі і сябрамі музея, грамадскімі актывістамі ўмела пашырае Купалаву ніву. Яна жадае жыць і жыве ў калектыве аднадумцаў, якім важна зрабіць нешта карыснае ў купалазнаўстве, каб дадаць і свой умалотны каласок у Купалаў вянок.

Сёння гэтую задачу паспяхова рашаюць музейныя купалашанавальнікі на чале са сваім дырэктарам Аленай Раманаўнай Ляшковіч, якая днямі адзначыла юбілейную дату. Новых творчых поспехаў і займальных знаходак шааноўнай Алене Раманаўне і ўсім яе паплекнікам! Хай і далей не стамляецца Янка Купала ад нашай увагі і павагі, чытання і шанавання! А мы ўсе разам пастараемся не збочваць з дарогі, пракладзенай ім да свабоднай і незалежнай Беларусі. Таму паўтарайма нястомна і настойліва:

*Я буду маліцца і сэрцам, і думамі,
Распетаю буду маліцца душой,
Каб чорныя долі з мяцеліцаў шумамі
Ужо больш не шалелі над роднай зямлёй.*

Анатоль БУТЭВІЧ

«Куток дзівосных гнёздаў салаўіных»

Так пісаў пра сваю малую радзіму Мікола Майсюк у вершы «Капыльская зямля». Тут здаўна абуджалася і рвалася на шырокі прастор самабытная народная мудрасць. У пашане былі этнаграфія, мастацкае ткацтва, дасціпнае і каларытнае народнае слова, мілагучная песня...

Мастацтва прырастае глыбінкай

Фота Кастуся Дробава.

Капыль успамінаецца ў Галіцка-Валынскім летапісе, датаваным 1274 годам. Значыць, ён існуе ўжо амаль сем з паловай стагоддзя. Гэтая зямля дала крылы для высокага палёту не аднаму дзясятку сваіх слаўных сыноў і дачок. Прыгадаем хоць некаторых з іх.

У Капылі нарадзіўся старшыня першага беларускага Савецкага ўрада, вядомы паэт, празаік і публіцыст, акадэмік АН БССР Цішка Гартны (Зміцер Фёдаравіч Жылуновіч) (1887—1937).

З вёскі Семежава Мікалай Манак (1943—2017), доктар медыцынскіх навук, прафесар, а таксама Міхаіл Сцяпанавіч Высоцкі (1928—2013) — доктар тэхнічных навук, прафесар, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, акадэмік НАН Беларусі. Яго па праве называюць «бацькам» беларускіх аўтамабіляў МАЗ і БелАЗ.

У вёсцы Цімкавічы з'явіўся на свет Алясь Іванавіч Бельскі (1963), доктар філалагічных навук, прафесар, рэдактар часопіса «Беларуская мова і літаратура».

Маёнтак Баркі (непадалёк ад Цімкавіч) — радзіма знакамітага раманіста Кузьмы Чорнага (Мікалая Карлавіча Раманюскага) (1890—1944). У Цімкавічах працуе музей Кузьмы Чорнага — філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

З вёскі Труханавічы Ян Скрыган (Іван Аляксеевіч) (1905—1992) — пісьменнік, майстар беларускай навелы.

На Капыльшчыне нарадзіліся Алясь Гурло (Аляксандр Кандратавіч) (1892—1938), паэт, празаік, перакладчык; Мікола Хведаровіч (Мікалай Фёдаравіч Чарнушэвіч) (1904—1981), пісьменнік і перакладчык; Сцяпан Хусейнавіч Александровіч (1921—1986), літаратуразнавец, крытык і празаік.

Алясь Адамовіч (Аляксандр Міхайлавіч) (1927—1994), пісьменнік, літаратуразнавец, крытык, доктар філалагічных навук, прафесар родам з вёскі Канюхі, дзе можна ўбачыць цудоўны аўтобусны прыпынак імя Аляся Адамовіча. Гэта сямейны праект мясцовай настаўніцы мовы і літаратуры Тацяны Корзун і яе мужа Віктара Уладзіміравіча.

Капыльшчына — зямля музычных талентаў! Вядучы саліст беларускай нацыянальнай оперы Уладзімір Раеўскі (1965) родам з Капыля, а вядомы оперны спявак Фёдар Андруковіч (1909—1964) нарадзіўся ў вёсцы Цімкавічы.

Вёска Пясочнае дала нам цудоўных паэтаў-песеннікаў — Адама Русака (1904—1987) і Анатоля Астрэйку (1911—1978).

Адам Русак стварыў каля 300 твораў, але асабліва палюбілася народу «жамчужына» беларускага фальклору, цудоўная застольная песня «Бывайце здаровы» (на музыку Ісака Любана).

Анатоль Астрэйка (Акім Пятровіч) таксама аўтар многіх папулярных песень.

Як відаць, мастацтва прырастае глыбінкай. Там яно зараджаецца, поўніцца сокамі, выспявае і выходзіць на шырокі прасцяц.

«Неруш» — першаадкрывальнік

Мне заўсёды імпанавалі асобы, якія здзейснілі ў вялікай справе.

З Валянцінай Гладкай я сустрэлася на канцэрце, дзе ўжывіваю пачула выступленне заслужанага аматарскага фальклорна-этнографічнага ансамбля «Неруш». Адбылося гэта на імправізаванай пляцоўцы каля праўлення калгаса «Радзіма» аднойчы летам. Пачула іх песні і як бы вярнулася ў маленства, маладосць... Захацелася бліжэй пазнаёміцца з Валянцінай як з кіраўніком ансамбля, бо я адразу зразумела, што буду пра іх пісаць.

Сёння можна з упэўненасцю сказаць, што «Неруш» — сапраўдны першапраходзец і наватар сярод аматарскіх калектываў краіны ў сваім жанры. Мяркуюць самі. Калектыв першым выканаў аўтэнтычныя творы, першым паказаў абрад як цэльную праграму.

Фальклорна-этнографічны ансамбль «Неруш».

«Нерушанцы» ўпершыню ў Беларусі звярнуліся да тэатральна-мастацкай інтэрпрэтацыі фальклору і ажыццявілі пастаноўку народнай драмы «Цар Максіміліян» у жанры фальк-мюзікла. Як вядома, абрад жыве на Капыльшчыне, у Семежаве. «Неруш» першым зняў кліп на песню-візітоўку «Ой, аралі хлопцы ніву...» Першы з народных калектываў пабываў у Егіпце, на Тайвані, у Сірыі. «Нерушанцы» адкрылі беларусам народную Нарвегію, а нарвежцаў пазнаёмілі з Беларуссю. «Неруш» — адзін з першых аматарскіх фальклорных калектываў, які атрымаў спецыяльную прэмію Прэзідэнта Беларусі «За ўклад у развіццё міжнародных культурных сувязей Рэспублікі Беларусь». Першы з беларускіх калектываў прадстаўляў нашу краіну на Сусветнай фальклорыядзе ў Токіа (Японія). Гэты пералік можна доўжыць...

Мая кніга «Пра песню народную, «Неруш» і Валянціну», прымеркаваная да 90-годдзя ўніверсітэта і 30-годдзя творчай дзейнасці ансамбля, пабачыла свет у 2010 годзе ў Выдавецкім цэнтры БДУ. Выданне атрымала шырокі розгалас у прэсе, бо ніколі дагэтуль не было асобнай працы, якая б раскрывала творчы партрэт самадзейнага калектыву такога ўзроўню, як «Неруш».

Песня аб райскім жыцці

Алена Кіш... Сёння гэтае імя — сімвал нацыянальнай культуры ХХ стагоддзя. Яе маляваныя дываны з казачна-эзатычнымі сюжэтамі «Рай», «Дзева на водах», «Ліст да каханага» адметныя кампазіцыйным майстэрствам і ўнікальнай вобразнасцю, змешчаны ў «Сусветнай энцыклапедыі наўнага мастацтва», выдадзенай у Югаславіі ў 1954 годзе. У выданні 800 іменаў мастакоў з 50 краін свету. Ад Беларусі ў энцыклапедыю ўключана Алена Кіш.

Фота з сайта livemaster.ru.

Алена Кіш «У райскім садзе».

Ну як было не напісаць пра яе? Кніга «Песня аб райскім жыцці» (маляваныя дываны Алены Кіш) выйшла ў выдавецтве «Беларусь» у 2016 годзе.

Сёння ў фондах гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Заслаўе» калекцыя маляванак Алены Кіш прадстаўлена адзінаццацю дыванамі — з 300, якія стварыла яна за сваё жыццё. Вярнуў з небыцця гэтыя работы і слаўнае імя мастачкі Уладзімір Басалыга.

Нарадзілася Аляся Андрэўна Кіш (1896(?) — 1949) у Слуцкім павеце Мінскай губерні ў мястэчку Раманава, а яе магіла знаходзіцца ў вёсцы Грозава Капыльскага раёна. Тут устаноўлены надмагільны помнік — дыпломная работа мастака Уладзіміра Ламейкі, улюбёнага ў творы мастачкі.

Алена Кіш — самародак з непаўторным бачаннем навакольнага свету. Такія называюць наўнымі мастакамі, прымітывістамі, інсітнымі творцамі. Якой жа адметнасцю вызначаецца яе творчасць? На яе карцінах нябесны рай сышоў на беларускую зямлю. Гэта быў рай, у якім няма трагічнага «антуражу» — разрухі, нішчыніцы, голаду, сіроцтва...

Мастачка стварала свае дываны, бадай, ці не ў самы цяжкі для нашай дзяржавы час — у 1930—1940-я гады... За мех бульбы (столькі каштавала праца) яна малявала дзівосную казку, райскую ідылію. Мы бачым драпежнікаў з добрымі вачыма, якія служаць чалавеку і аберагаюць яго ад усяго дрэннага...

Дываны майстрыхі — гэта свята народнага ўяўлення пра хараство і прыгажосць, песня суладдзя. Знаўцы народнага мастацтва адзначаюць, што і кампазіцыйная смеласць, і яркая дэкаратыўнасць, і багацце фантазіі аўтара, канечне ж, ад беларускага фальклору, народнага меласу (г. зн. мае меладычны, песнены пачатак).

Мне асабіста ўвесь жыццёвы і творчы шлях Алены Кіш уяўляецца самотнай песняй, з адчаю кінутай у райскія парыванні, якія завяршыліся трагічна.

Пасля вайны мастачка перабралася да сваёй малодшай сястры ў Грозава. Там яна і загінула. Маючыць свае дываны, Алена хацела пазбыцца той бяздарнасці, а часам і распачы, што спадарожнічалі ёй у штодзённым жыцці.

Сціплыя звесткі пра жыццё Алены Кіш разам з дзівоснымі карцінамі райскага жыцця на яе дыванах сфарміравалі атмасферу таемнасці вакол яе асобы. Вада на яе дыванах як метафара няспыннай плыні часу і быцця нібы прадказвае і ўтойвае смерць самой мастачкі, якая ўтапілася ў рацэ.

Ці ёсць аналагі творам Алены Кіш?

Доктар мастацтвазнаўства Яўген Сахута зазначае: «Сярод традыцыйных маляваных дываноў Беларусі нічога блізкага ні па характары выканання, ні па ўзроўні майстэрства пакуль не знойдзена. <...> Творчая спадчына А. Кіш — арыгінальная, самабытная, непаўторная з'ява ў нашай культуры, якая яшчэ чакае належнага асэнсавання».

Алену Кіш з поўным правам можна аднесці да нацыянальнай эліты. Такія творцы — залаты фонд нацыянальнай культуры.

Простыя рэчы

Добрыя словы, якія трэба казаць у час...

Калекцыяніраваць можна не толькі штосьці матэрыяльнае, але і тое, што нельга ўзяць у рукі, і ад гэтага яно не становіцца менш каштоўным. Наадварот, такія каштоўнасці не скрадзе злодзей, яны не могуць згарэць у агні... Пра тое, чым захапляецца пісьменнік, намеснік дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» і галоўны рэдактар часопіса «Полымя» Віктар Шніп — у размове з карэспандэнтам «ЛіМа».

Фота Кастуся Дробава.

— Віктар Анатольевіч, з чаго пачыналася ваша жаданне нешта калекцыяніраваць?

— Увогуле, схільнасць да калекцыяніравання з'явілася, як і ў многіх, у дзяцінстве. Помню, на агародзе знайшоў манету 1763 года. На ёй было напісана «дзянга». Загарэўся жаданнем збіраць манеты. Памятаю, каля нашых сотах расла рабіна, а пад ёй — старая сметніца. На працягу доўгага часу туды ніхто нічога не высыпаў. І аднойчы ўвесну сярод таго гломазду ўбачыў... грошы! Гэта былі польскія злотыя. Рэч у тым, што вёска мая знаходзіцца ў Заходняй Беларусі, якая калісьці была пад палкамі. Час мінуў і людзі павыкідалі тое, што было ўжо без патрэбы, бо і на іншых сметніцах знаходзілі польскія грошы. Назбіраў я прыкладна з кілаграм манет. Захоўваў тыя грошы ў партфелі разам з патронамі, якія таксама збіраў. У юначыя гады іх збіралі ўсе мае аднагодкі. Тады яшчэ жылі старыя, якія падчас вайны былі ў партызанах — у іх мы і распыталі, дзе і што можна знайсці. Адзін з іх падказаў, дзе можна знайсці скрыню патронаў. Былі сярод іх розныя: з чырвонымі галоўкамі, што запальваюць, — патроны мы падзялілі. Партфель той са сваім скарбам павесіў пад бацькаў кажух і маміна цёплае адзенне. Бацькі доўгі час не звярталі ўвагі: вісіць і вісіць... Ніхто не чапаў. Але потым паехаў я вучыцца ў

Мінск, у тэхнікум. Раз прыехаў дадому — няма партфеля! Я да мамы: дзе? што? Як аказалася, маці знайшла, убачыла і ахнула. Занесла ў сажалку дый выкінула. Але медная «дзянга» ляжала асобна. Яна і цяпер у мяне ёсць...

Яшчэ ў школе ў нас ва ўсіх былі так званыя «дзённікі», куды мы запісвалі песні. Магчыма, з тых запісаў у мяне і выявілася паэтычнае пакліканне. Хаця першы свой верш я зарыфмаваў праз крыўду на суседку, калі мне было гадоў пяць. Пачуўшы крыўдны вершык пра сябе, яна адсцябала мяне крапівой, каб болей нічога не прыдумляў... Адночы, калі мне было гадоў 9, далі мне аднагодкі «дзённік», каб запісаў песню. Запытаў песню ў мамы, але яна сказала: «Няма часу, люблю ўспомні і запішы». Я сеў і запісаў... Пачытаў маме, яна гаворыць: «Не тая песня! Навыдумляў нечага!» Пабег на вуліцу, пачытаў сябрам, яны і кажучы: «Пушкін!»

Збіраў і лістоту прыгожую, кветкі засушваў, кружэлкі калекцыяніраваў — слухаў песні, яны падымалі мне настрой.

— Якія з тых захапленняў засталіся ў дарослым жыцці?

— Калі жылі ўжо сям'ёй з Людмілай, суседам па вуліцы быў паэт Сяргей Навік-Пяюн. Па яго прыкладзе ў 1992 годзе завялі сабе «Дзённік сустрэч»: хто прыходзіў да нас у госці, запісаў пажаданні. Выдавалі яго гасцям пасля застолля, калі тыя збіраліся дадому. У нас ужо каля 300 запісаў — паэтаў, мастакоў, літаратуразнаўцаў, крытыкаў, музыкантаў, журналістаў, артыстаў... Некаторыя рыфмалі, іншыя малявалі, пісалі на хаду экспромпты — скарб, аўтографы вядомых людзей!

Цяпер ёсць жаданне выдаць гэтую кнігу сустрэч: многіх з тых людзей ужо няма.

Як працаваў у газеце «Наша слова», стаў збіраць рэдкія здымкі і артыкулы вядомых пісьменнікаў, напісаных ад рукі. Перайшоўшы на працу ў «ЛіМ», стаў збіраць прамовы пісьменнікаў... Калі паміралі вядомыя людзі, на жалобных мітынгах калегі пра іх гаварылі — і тыя, хто чытаў напісанае ад рукі з паперы, пасля аддавалі рукапісы ў рэдакцыю, каб мы скарысталі для друку. Але друкавалася прамова зазвычай не цалкам — у архіў такое не здасі, а выкідваць у сметніцу было шкада. Стаў збіраць дадому. Цяпер тыя аўтографы каштоўныя не толькі тым, што было сказана, але і тым, каму належалі (так, ёсць аўтографы Ніла Гілевіча, Максіма Танка, Івана Навуменкі, Івана Шамякіна...). Аўтографу няшмат, але яны ёсць — некалі перадам іх у архіў ці музей. Адночы быў выпадак: у серыі ЖЗЛБ выпускалі кніжку пра кампазітара Яўгена Глебава. Над выданнем працавалі з яго ўдавой. Калі ж усё было здадзена ў друку, яна прынесла мне ў падарунак аркушы з вершамі, напісанымі Уладзімірам Караткевічам недзе ў 1950—1960-х гадах. У свой час ён падарыў іх ёй. Праверыў па зборы твораў — не ўсё ў іх супадае... Валоданне такімі рарытэтамі дае ўсведамленне, што жыццё праходзіць

недарэмна, што ты нешта маеш, чым можаш натхніцца...

— Калі звярнуцца да патаемнага боку такой выключнай з'явы, як калекцыяніраванне аўтографу, што гэта дае для разумення жыцця? Так, чалавек нешта казаў на пахаванні калегі... Мінае час — ужо іншыя кажучы слова на развітанне з колішнім прамойцам... Які можна вынесці ўрок?

— Тое, што гаворыцца над труной, часта не было сказана пры жыцці — і гэта вучыць таму, што добрыя словы сваім сябрам і калегам па пры трэба казаць, пакуль яны з табой, а не пасля. Хаця ніколі не позна сказаць добрае слова... Ёсць меркаванне, што незаменных людзей няма. Але я зразумеў, што гэта памылка: нельга замяніць творчага чалавека...

— Якія самыя каштоўныя запісы ў калекцыі вашай памяці?

— Згадваецца сяброўства з мастакамі Леанідам Шчамялёвым, Віктарам Грамыкам, пісьменнікам Максімам Лужаніным, Яўгенам Пфляўмбаўм. Сустрэчы з імі былі вучобай для мяне. Пабыць побач з імі, у іх кабінетах ці майстэрнях, нават калі яны нічога не казалі, — гэта як трапіць на іншую планету... Побач з іх духоўным багаццем багацее сам. Трэба шанаваць старэйшых і калекцыяніраваць сустрэчы, наведванне вечарын. Назаўжды запомніў, як адзначалі ў Доме дружбы 90-гадовы юбілей Максіма Лужаніна. Ён казаў: «Вы — шчаслівыя, бо жывеце ў краіне, што называецца Рэспубліка Беларусь, маеце энцыклапедыю, у нас жа тады маладых нічога гэтага не было — і мы ўсё стварылі. Спадзяюся, што вы створыце яшчэ болей. Ніхто не прымушае, але вы зробіце, бо ў вас гэта закладзена генетычна, вы — беларусы».

А яшчэ, я ўпэўнены, нельга бяжыць таго, што калісьці табе будзе 60, 70, 90... Бо зразумеў, сябруючы са старэйшымі: іх багацце — мудрасць. Чым больш гадоў, тым яе больш...

Гутарыла Яна БУДОВІЧ

зваротная сувязь

Прыгоды на планеце Зямля

Праграма «Літаратурная анталогія» на канале «Культура» Беларускага радыё прапануе старонкі рамана Івана Мележа «Подых навалніцы». У «Радыёбібліятэцы» гучаць эсэ з кнігі Янкі Сіпакова «Зялёны лісток на планеце Зямля». Прызайчыныя творы кароткіх форм чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вярхоўным эфіры выхадных.

Па выхадных гучыць «Дзіцячы радыётэатр». Гэтым разам яго прыхільнікі пачуюць пастаноўкі — «Мікалай Носаў. "Прыгоды Нязнайкі і яго сяброў"», «Энід Мэры Блайтан. "Цікаўнае качаня Цім"».

Чытанні для маленькіх ладзіцца таксама па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар а 21:00 гучыць «Вячэрняя казка».

Для аматараў паэзіі па выхадных выходзіць праграма «Прачулым радком», якая на гэты раз прапануе вершы Казіміра Камейшы.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». Госць эфіру радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы», што гучыць у нядзелю і сераду, — паэт, фотамайстар Яўген Пясецкі.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

27 жніўня 70-годдзе святкуе Фёдар Палачанін, Ганаровы член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

28 жніўня — 85 гадоў з дня нараджэння Генадзя Бураўкіна (1936—2014), паэта, перакладчыка, дзяржаўнага дзеяча.

28 жніўня 75-годдзе адзначае Георгій Лойка, жывапісец.

28 жніўня 70-гадовы юбілей святкуе Віктар Александровіч, графік.

29 жніўня 80 гадоў спаўняецца Леаніду Улашчанку, акцёру, заслужанаму артысту Рэспублікі Беларусь.

29 жніўня — 50 гадоў з дня нараджэння Андрэя Кізіны (псеўд. Доктор Антоша; 1971—2014), акцёра.

30 жніўня — 105 гадоў з дня нараджэння Паўла Любамудрава (1916—1984), графіка, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

31 жніўня — 105 гадоў з дня нараджэння Зінаіды Браварскай (1916—2005), актрысы, рэжысёра, педагога, народнай артысткі БССР.

31 жніўня 60-годдзе адзначае Алена Кудраўцава, мастак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

1 верасня — 95 гадоў з дня нараджэння Валерыя Глушакова (1926—2005), спевака, народнага артыста БССР.

1 верасня — 75 гадоў з дня нараджэння (1946—2021) Аліма Матвейчука, мастака кіно.

1 верасня 75 гадоў спаўняецца Раісе Салаўёвай, мастаку дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

1 верасня 70-годдзе святкуе Уладзімір Савуліч, драматург, журналіст.

2 верасня — 80 гадоў з дня нараджэння (1941—2020) Аляксея Кузьміна, беларускага і расійскага артыста аперэты, заслужанага артыста РСФСР.

2 верасня — 75 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Дамарацкага (1946—2000), кампазітара.

3 верасня — 290 гадоў з дня нараджэння Станіслава Богуша-Сестранцэвіча (1731—1826), вучонага, лінгвіста, драматурга, рэлігійнага дзеяча.

3 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Міколы Сергіевіча (1921—2000), прازیака, нарысіста, драматурга.

125 гадоў таму нарадзіўся Павел Акулевіч (1896—1979), казачнік.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72, 224-66-74

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
26.08.2021 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 653

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 2053

Д 12 345 6789 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.